

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tereza Vlková

Termín „koruna“ v označení Aragonského a Českého království ve středověku

The term „crown“ in designation of the Kingdom of Aragon and the Kingdom of Bohemia
in the Middle Ages

V Praze 2015

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce paní profesorce PhDr. Lence Bobkové, CSc. za odborné vedení, cenné rady a veškerý čas, který mé práci věnovala. Za obětavou pomoc bych chtěla poděkovat také panu PhDr. Janu Zdichyncovi, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V .....dne.....

podpis

Abstrakt

Pojem *corona*//koruna není v Evropě v názvu středověkého státu ojedinělý. Obsah a smysl tohoto termínu nebyl však v každé zemi stejný. Srovnání s pojmem Koruna království českého lze vést nejen ve směru do Anglie, Francie, či Uher, ale také do Aragonska. A právě srovnání východisek, tradice, užívání pojmu koruna v této zemi s českými poměry je předmětem této bakalářské práce. Pozornost je věnována také geograficko-politické podobě obou Korun a jejím proměnám. Při studiu tohoto pojmu jsem vycházela z diplomatických pramenů, respektive z královských listin a snažila se vyvodit především smysl a obsah tohoto termínu, ale také zachytit jeho vývoj. Z komparace užití a vývoje pojmu *corona* v českých a aragonských listinách vyšlo překvapivé množství shodných rysů. V obou případech se termín objevuje v období, kdy dochází k významnějšímu rozšíření území. Stejně tak se poprvé označení *corona* objevuje v listinách, jež se týkají právě přivtělení nějakého území. Velmi zajímavým je pak téměř totožný vývoj postavení termínu *corona* v listinách. V inkorporacích se nejdříve objevuje spolu s termínem *regnum* a později pak už stojí samostatně, zatímco v listinách lenních následuje za králem a jeho dědici jako abstraktní vyjádření trvalého závazku vůči danému politicko-teritoriálnímu subjektu.

Klíčová slova: Česká koruna – Aragonská koruna – korunní země – království - Jan Lucemburský – Karel IV. - Jakub I. Aragonský - Petr II. Aragonský - Petr III. Aragonský - Jakub II. Aragonský - Petr IV. Aragonský

Abstract

The denomination *corona*/crown is not exceptional in the name of the medieval state. But its meaning and sense was not always the same. The comparison of the denomination the lands of the Bohemian Crown can be led to England, France or Hungary, but to Aragon as well. The comparison of the tradition of using this denomination in Aragon and Kingdom of Bohemia is the main goal of this thesis. The part of this thesis is also devoted to the territorial expanse and territorial gains of both of them. I have chosen charters of kings of Aragon and I tried to detect the meaning and the evolution of the term *corona*. From the comparison of the term *corona* in czech and aragon charters I got number of similarities. In both Crowns the term appears in time when the territory expands. Also the term appears in incorporation charter first. Very interesting is almost similar evolution of the position of the term *corona*, when at the beginng it stands next to the term *regnum* and finally we can find it alone.

Key words: Crown of Bohemia - Crown of Aragon - Crown Lands - Kingdom - John of Luxemburg (the Blind) - Charles IV - Ramon Berenguer IV. - James I. the Conqueror - Peter III. the Great - James II. the Fair - Peter IV. the Ceremonious

Obsah

1	Úvod	7
2	Geografický rozsah a historický vývoj	11
2.1	Země Koruny aragonské.....	11
2.1.1	První panovníci	11
2.1.2	Vláda Jakuba I. Aragonského.....	13
2.1.3	Petr III.	15
2.1.4	Jakub II.....	17
2.1.5	Petr IV.....	18
2.2	Země Koruny české	19
2.2.1	Období vlády posledních Přemyslovců	19
2.2.2	Období vlády Jana Lucemburského.....	22
2.2.3	Vláda Karla IV.	25
3	Pojem koruna v Království aragonském a českém	29
3.1	Koruna království českého	29
3.2	Termín <i>corona</i> ve vybraných listinách aragonských králů	34
3.3	Společné rysy	40
4	Závěr.....	43
5	Seznam pramenů a literatury.....	44
6	Přílohy	47

1 Úvod

Předkládaná práce se snaží o srovnání užívání a významu pojmu *corona* v Českém a Aragonském království v období středověku. Tento termín se v označení středověkého státu neobjevoval pouze v dokumentech těchto dvou zmíněných zemí, ale byl užíván i v Anglii, Francii, Uhrách či Polsku. Ne vždy ale tato denominace měla stejný smysl.

Koruna království českého, země Koruny české nebo zkráceně Koruna česká, jsou termíny, které jsou v české historiografii známé. Dnes je povětšinou vnímáme jako označení pro stát, jehož území nezahrnuje pouze Čechy a Moravu, které jsou pak brány jako jeho pevné jádro, nýbrž pro všechny země, jimž vládl český král.¹ Vznikem a proměnám, jimiž užívání výrazu *corona* procházelo, se dosud věnovala řada badatelů. Velmi podrobně a na základě listinného materiálu se této problematice věnoval například Robert Flieder, který ve svém článku *Corona regni Bohemiae* z roku 1909 rozdělil užívání tohoto termínu do tří časových etap.² Jako další je třeba zmínit studii Jozefa Karpata, *K dějinám pojmu corona regni v Francúzsku a Anglicku*, jež přinesla poznatky o možném vlivu západoevropských zvyklostí právě na české prostředí a střední a východní Evropu vůbec.³ K pojmu *corona* se vyjádřil taktéž historik Josef Šusta v díle *Za císařskou korunou*.⁴ Šusta zde pojem chápe jako pomyslné označení území ovládaného českým panovníkem a podtrhuje jeho vazbu k samotnému mocenskému programu Karla IV., ke korunovačnímu klenotu i korunovačnímu řádu. Významným příspěvkem ke studiu této problematiky se ukázala být práce J. Prochny, kde autor vykládá smysl pojmu *corona* ve vztahu k obsahu výrazu *terra a regnum*.⁵ V dnešní době jsou jistě největším přínosem ke

---

¹ BOBKOVÁ, Lenka, *Poměr korunních zemí k Českému království ve světle ustanovení Karla IV.*, in: Právně historické studie 34, 1997, s. 18.

² FLIEDER, Robert, *Corona regni Bohemiae*, in: Sborník věd právních a státních, IX, 1908-9, s. 119-149.

³ KARPAT, Jozef, *K dějinám pojmu corona regni v Francúzsku a Anglicku*, in: Miscellanea historico-juridica, Sborník k oslavě šedesátin Dr. Kaprase, ed. Vaněček V., Praha 1940, s. 91-141.

⁴ ŠUSTA, Josef, *Za císařskou korunou*, Praha 1948.

⁵ PROCHNO, Joachim: *Terra Bohemiae, regnum Bohemiae, Corona Bohemiae*. In: *Corona regni. Studien über die Krone als Symbol des Staates im späteren Mittelalters*. Ed. M. Hellmann. Wege der Forschung 3. Darmstadt 1961, s. 198-224.

zkoumání pojmu *corona* publikace Lenky Bobkové, z nichž jsem při psaní této práce také vycházela.⁶

Naproti tomu pojmy *Corona regni Aragonie*, Koruna aragonská popřípadě země Koruny aragonské se v české historiografii jakékoliv reflexe doposud nedočkaly. Mohli bychom to snad připisovat zdánlivé neatraktivnosti tématu či přímo vzdálenosti hispánského prostoru, která však v dnešní Evropě není nikterak markantní. Do dnešní doby u nás taktéž nebyla sepsána monografie zabývající se přímo dějinami zemí Koruny aragonské. Případným zájemcům o historii tohoto území tedy nezbyvá, než otevřít monografie věnující se přímo dějinám Španělska či dějinám Evropy vůbec.⁷ Ačkoliv si tato práce neklade za cíl postihnout středověké dějiny Koruny aragonské, bylo pro povahu tohoto textu, stejně tak jako pro proniknutí do problematiky užívání pojmu *corona*, třeba shrnout historii studovaného prostoru. Druhou kapitolu této práce jsem tedy věnovala shrnutí historického a především pak geografického vývoje obou zkoumaných zemí.

Abychom však nezůstali pouze v české kotlině, je třeba zmínit, že ani v hispánské historiografii nebyl zatím tento termín příliš reflektován. Nejvíce se jím doposud zabývali historici Juan Manuel Estal v článku *Antigüedad del concepto y denominación «Corona de Aragón»*⁸ a Jesus Lálinde Abadía v reakci právě na Estalův článek nazvané *El significado de Corona de Aragón (contrarréplica)*.⁹ V nejbližší době by měl být také publikovaný článek Sabaté Flocela, jež se hlouběji zaměřuje právě na užívání pojmu *corona*.

Kdybychom se měli zaměřit na užívání označení Koruna aragonská v současné hispánské historiografii, zjistili bychom, že se jedná o označení velmi frekventované a vžité. Povětšinou bývá dnes vnímáno jako pojmenování pro unii, jež byla ustavena sňatkem dědičky aragonského království Petronily a barcelonského hraběte Ramona Berenguera IV. a přes různé vývojové etapy, nabývání nových území, či naopak jejich

---

⁶ BOBKOVÁ, Lenka, *Poměr korunních zemí k českému království ve světle ustanovení Karla IV*, in: Právně historické studie 34, 1997, BOBKOVÁ Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, Praha 2006.

⁷ UBIETO ARTETA, Antonio, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, HAY Denis, *Evropa pozdního středověku, 1300-1500*, Praha 2010.

⁸ ESTAL Juan Manuel del, *Antigüedad del concepto y denominación „Corona de Aragón“*, Medievalia 10, 1992, s. 133-168.

⁹ LALINDE ABADÍA, Jesus, *El significado de Corona de Aragón (contrarréplica)*, Medievalia 11, 1994, s. 33-40.

ztráty trvala až do roku 1707. V nejnovější době dochází ve Španělském království ke sporům, jež jsou motivovány snahou části katalánských obyvatel o vlastní autonomní katalánský stát. Jak tomu už bývá, stávají se někdy také dějiny prostředkem pro politické cíle. A tak se vedou spory nejen o to, zda vedoucí úlohu v Koruně aragonské zaujímal Katalánci či Aragonci, ale také právě o označení užívané pro tento útvar, kdy se objevují i návrhy, že by bylo vhodnější užívat název *La Corona catalanoaragonesa*, popřípadě *catalano-aragonesa*.¹⁰

Svrchu řečené tedy určilo, že jsem při psaní části této práce, jež se věnuje Koruně aragonské, až na výjimky vycházela a čerpala především z literatury cizojazyčné. Vzhledem k vybranému tématu se jednalo především o literaturu v jazyce španělském, popřípadě anglickém. Výchozími díly pro zpracování stručných dějin zemí Koruny aragonské mi byly především kniha amerického historika Thomase N. Bissona *The medieval crown of Aragon*,¹¹ jež postihuje období od počátku reconquisty do konce 15. století a publikace významného španělského medievisty Antonia Ubieta Artety *Creación y desarrollo de la Corona de Aragón*.¹² Pro pochopení širších souvislostí Pyrenejského poloostrova pak byla velmi nápomocná rozsáhlá publikace kolektivu španělských historiků *Dějiny Španělska*, jež vyšla poprvé v roce 1991.¹³

Tímto se dostáváme k pramenům, z kterých jsem při psaní práce čerpala. Jako nejvhodnější se pro cíle této práce ukázaly písemnosti úřední provenience, respektive listiny. Množství zachovaných listin poskytuje dostatečný prostor pro zkoumání určeného pojmu *corona*. V případě listin z českého prostředí jsem pracovala s druhým svazkem edice *Archivum Coronae regni Bohemiae*, již sestavil Věnceslav Hrubý, s druhým svazkem edice *Codex iuris Bohemici* vydané Hermenegildem Jirečkem a šestým svazkem edice *Regesta Bohemiae et Moraviae* zpracované Bedřichem Mendlm. V případě listin z prostředí aragonského byla situace o něco složitější především kvůli nedostupnosti edic některých pramenů. Kromě edice listin královské kanceláře z období od roku 1291 do roku

---

¹⁰ BOFARULL Y BROCA, Antonio, *La Confederación Catalano- Aragonesa, realizada en el periodo más notable del gobierno soberano del conde de Barcelona, Ramón Berenguer IV.: estudio histórico*, Barcelona 1872.

¹¹ BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, Oxford 1986.

¹² UBIETO ARTETA, Antonio, *Creación y desarrollo de la Corona de Aragón*, Zaragoza 1987.

¹³ UBIETO ARTETA, *Dějiny Španělska*, Praha 1991.

1420 *Collecció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó*¹⁴ a edice dokumentů z archivu města Aínsa *Collección de privilegios, escrituras y otros documentos*,¹⁵ jsem pracovala také s pramennými přílohami dosud vydaných publikací týkajících se historie Aragonské koruny. Jedná se pak především o první svazek přílohy dokumentů publikace *El reino de Murcia bajo Aragón*.¹⁶

Listiny aragonských králů, jež jsem vybrala pro zkoumání smyslu řečeného pojmu, jsem rozdělila do tří skupin, a to podle povahy listin i období, do kterého jsou datovány. V druhé kapitole práce budu uvádět nejcharakterističtější místa z listin, v nichž se pojem *corona* objevuje a následně se pokusím právě z povahy pramenů a ze souvislosti, v níž se hledaný pojem v listinách nalézá, vyvodit jeho smysl. V závěrečné části třetí kapitoly se pak pokusím srovnat výsledky zkoumání výskytu a významu termínu *corona* v listinách aragonské provenience s jeho užitím v prostředí českém.

Poznámka k užívaným překladům vlastních jmen

Vzhledem ke skutečnosti, že jsem při psaní této práce čerpala z cizojazyčné literatury, byl jedním z problémů taktéž překlad vlastních jmen osob, míst, měst, hradů atd. V případě jmen panovníků jsem užívala české ekvivalenty, bylo-li to alespoň trochu možné. Neexistuje-li pro dané jméno odpovídající tvar český, užívám tvar jména takový, jaký je běžný v současném španělském jazyce.¹⁷ Stejně tak činím s geografickými názvy, a to i v případě, že dané území, město atd. již není součástí území dnešního Španělského království.

---

¹⁴ *Collecció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó*, Valencia 2013.

¹⁵ *Collección de privilegios, escrituras y otros documentos*, Fuentes históricas Aragonesas, Zaragoza 2012.

¹⁶ ESTAL, Juan Manuel, *El reino de Murcia bajo Aragón*, Corpus documental I/1, Alicante 1985.

¹⁷ Dnešní španělský jazyk bývá někdy nazýván jako kastilština, často právě proto, aby nedocházelo k záměně za jazyk katalánský.

2 Geografický rozsah a historický vývoj

2.1 Země Koruny aragonské

2.1.1 První panovníci

Počátek unie, o které je dnes zvykem mluvit jako o Koruně aragonské, se datuje do roku 1137. Právě v tomto roce byla dědička aragonského království Petronila provdána za barcelonského hraběte Ramona Berenguera. Zmíněný sňatek byl diplomatickým triumfem, a to především pro barcelonské hrabství.¹⁸ Odvrátil hrozbu kastilské dominance na hranicích s Maury, od Léridy po dolní tok Ebra, a otevřel možnost společného katalánsko-aragonského dobytí Valencie.¹⁹

Ramon Berenguer spolupracoval s kastilským králem Alfonsem VII. na úspěšné výpravě proti Maurům obývajícím oblast Murcie a tímto úspěchem si vydobyl dostatečnou podporu pro plánované tažení proti Léridě a Tortose, kterému bylo papežem uděleno privilegium křížové výpravy. Tortosa po dlouhém obléhání padla v prosinci roku 1148. Zdejší Maurové si mohli ponechat své zvyky, své úředníky i práva na obchodování ve městě a křesťanským osadníkům byly garantovány osobní svobody v listinách z roku 1148 a 1149. Lérida padla o rok později. Zdejší křesťanské znovuosídlení bylo upraveno v listině z roku 1149.²⁰ Tyto záboje byly především katalánským úspěchem, ale Ramon Berenguer IV., který se v té době sám ustavil markýzem Tortosy a Léridy, neurčil, která z jeho zemí, zdali vůbec nějaká, by se měla ujmout správy těchto území. Biskupství v Tortose a Léridě byla obnovena a obdarována. V roce 1154 papež Anastasius IV. fakticky oživil *Tarraconensis* jako církevní provincii, odvolávaje se na dávný pořádek zničený Maury.²¹

Uvedená vítězství posílila Ramonovu pověst i za hranicemi. Roku 1151 uzavřel s kastilským králem Alfonsem VII. smlouvu o sféře budoucího katalánsko-aragonského zájmu, jež zahrnovala Valencii a Murcii. O tři roky později dokonce svobodní páni

---

¹⁸ UBIETO ARTETA, Antonio, *Creación y desarrollo de la Corona de Aragón*, Zaragoza 1987, s. 36.

¹⁹ CHAYTOR, Henry John, *A history of Aragon and Catalonia*, London 1933, s. 58.

²⁰ BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, Oxford 1986, s. 31.

²¹ Tarragona měla být nadřazena biskupstvím v Gironě, Barceloně, Urgellu, Léridě, Tortose, Zaragoze, Huesce, Pamploně a Calahoře, *Tamtéž* s. 34.

vikomství Béarn Ramonovi složili slib věrnosti a určili ho za opatrovníka nezletilého Gastona V. Tato událost umožnila pozdější prosazení katalánských zájmů v této oblasti. Podobného úspěchu se barcelonský hrabě těšil i v Occitanii, kde mu Guilhem VII. z Montpellier přislíbil věrnost. Větší problémy působila Ramonovi Provence, kde vystupoval jako ochránce svého stejnojmenného synovce, jehož otce zabili piráti.²² Na území Provence došlo k několika bojům mezi Ramonem a hrabaty ze Saint-Gilles.²³ Nakonec i zde barcelonský hrabě Ramon uspěl, když v roce 1161 vyjednal s Fridrichem Barbarossou uznání synovcova titulu hraběte v Provence.

Tyto vojenské a politické úspěchy vedly k tomu, že se po smrti kastilského krále Alfonse VII. v roce 1147 stal Ramona Berenguer IV. nejmocnějším vládcem ve Španělsku. Z jeho politiky ve zděděných zemích, kde se snažil o obnovu veřejného pořádku, jež byl v 11. století oslaben, lze vyčíst, že Ramon bral tento úkol vážně. Svými právními odborníky nechal sepsat *Usatges de Barcelona*, zákoník, který kladl důraz na autoritu krále, na jeho nejvyšší soudní pravomoc a také právo povolát všechny muže v případě ohrožení či vpádu nepřátelských vojsk tj. svolávat zemskou hotovost.²⁴ Když roku 1162 Ramon Berenguer IV. nečekaně zemřel, bylo jeho nejstaršímu synovi Ramonovi teprve pět let. Přesto podle otcovy závěti nastoupil vládu pod jménem Alfons II. První roky vládl mladičkový Alfons pod dohledem aragonských a katalánských rádců. Alfons přijal královský titul pro Aragonii, jehož jeho otec nikdy nedosáhl a své postavení posílil roku 1174, když se oženil se Sanchou Kastilskou, dcerou kastilského krále Alfonse VII. V roce 1171 dobyl město Teruel a pokračoval tak v expanzi směrem k Valencii. Plány na další výboje směrem na jih ale ponechal až svým následovníkům, neboť v dubnu roku 1196 zemřel. Po jeho smrti se vlády v Aragonii, Katalánsku a ve většině Occitanie ujal jeho nejstarší syn Petr II.

Petr II. zřejmě pod vlivem své matky obnovil spojení s Alfonsem VIII. Kastilským. Velkého úspěchu Petr dosáhl v roce 1212, kdy vedl levé křídlo armády, která porazila vojsko almohadského vládce Muhammada al-Nazira v bitvě na Las Navas de Tolosa.²⁵ Méně štěstí měl Petr v Occitanii. Netradičně zde navázal spojení

---

²² V roce 1112 byla hraběnka Dulce I. z Provence provdána za katalánského hraběte Ramona Berenguera III.

²³ UTRILLA, Juan, *Aragón, De reino a Corona*, Zaragoza 1991, s. 76.

²⁴ Více viz. BASTARDAS, Joan, *Usatges de Barcelona. El codi a Milan segle XII.*, Barcelona 1984.

²⁵ Křesťanská armáda byla rozdělena na tři části. Levému křídlu velel právě Petr II. Aragonský, pravé křídlo vedl Sancho VII. Navarrský a střed armády byl pod velením kastilského krále Alfonse VIII. UBIETO ARTETA, Antonio, *Creación y desarrollo de la Corona de Aragón*, Zaragoza 1987, s. 40.

s Raimondem VI. z Toulouse, jenž se oženil s královou sestrou. Sám Petr II. pak v roce 1214 uzavřel sňatek s Marií, dědičkou Montpellier, a stal se tudíž švagrem Raimunda Rogera Trencavela, jež byl vikomtem Carcassonne.

Roku 1208 vyhlásil papež Inocenc III. křížovou výpravu proti albigenským.²⁶ Vůdci kruciáty byli Šimon z Montfortu a Arnauld Amaury. Křížáci koncem července krutě vyplnili Beziérs a pokračovali ke Carcassonne, které bylo centrem katarského jihu. Raimond z Toulouse byl vazalem aragonského krále, stejně tak i Raimond Roger, a tak se král Petr pokoušel zprostředkovat dohodu, ale zcela marně. Petr nakonec přijal slib, který Šimon z Montfortu složil za Carcassonne a dokonce do jeho výchovy uložil infanta Jakuba. Ale stoupající Šimonovy ambice ohrožovaly prestiž Petra II. Aragonského a vyvolaly tak nový konflikt. Vojska Petra II. byla poražena v roce 1213 u Muretu, kde v boji našel smrt i sám král. Katalánsko-aragonská svrchovanost nad Béziers- Carcassonne byla u konce.²⁷

2.1.2 Vláda Jakuba I. Aragonského

Po smrti Petra II. se země Koruny aragonské ocitly v první velké krizi. Malý Jakub byl od roku 1211 stále na výchově u Šimona z Montfortu. Nakonec se ale papežovu legátovi, jímž byl kardinál Petr Benevento, podařilo vyjednat Jakubův návrat. Jakub byl pak předán k výchově templářskému řádu v Monzón. Regentství nad jeho zeměmi bylo svěřeno Sanchovi z Provence, strýci zemřelého krále. Bylo tomu tak až do roku 1218.²⁸

Za vlády Jakuba I. došlo k významnému rozšíření území. Jakub se rozhodl zaútočit nejdříve na Mallorcu, jež dosud byla v rukou Maurů. Uvítali to především katalánští obchodníci, neboť si již nějaký čas stěžovali na maurské pirátství. Lodě vypluly 5. září roku 1229 a přistály na Mallorce o dva dny později. Po několika bojích s Maury a obléhání hlavního města, Ciudad de Mallorca v prosinci padla. Jakub setrval rok na ostrově a poté ho předal jako léno Petru Portugalskému, jenž na oplátku předal Jakubovi svůj titul hraběte Urgellu.²⁹ Dobyťí Mallorcy bylo Jakubovým velkým triumfem. Po rozvodu se svou první

---

²⁶ Více viz. CARTIER, Jean Pierre, *Válka proti Albigenským*, Praha 1979.

²⁷ BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, s. 39.

²⁸ *Tamtéž* s. 60.

²⁹ Po smrti Petra Portugalského měla být vrácena zpět do rukou aragonského krále. UBIETO ARTETA, Antonio, *Creación y desarrollo de la Corona de Aragón*, Zaragoza 1987, s.53.

ženou Eleonorou Kastilskou,³⁰ se Jakub oženil s Jolandou Uherskou. Úmysl dobýt Valencii vzešel z Jakubova příslibu přenechat Mallorcu a Valencii svým dětem z druhého manželství. Po dlouhém obléhání se mu Valencii roku 1238 podařilo dobýt.³¹

Anexí Mallorcy a Valencie naplnil Jakub ambice svých předchůdců. Nejprve zamýšlel odkázat svému synovi z prvního manželství, Alfonsovi, Aragonii a Katalánsko a Petrovi, synovi z manželství druhého, Baleárské ostrovy, Valencii, Montpellier a také hrabství Rousillon a Cerdaña.³² Po narození dalšího syna měl Jakub v úmyslu rozdělit svou říši na tři díly. To se nakonec neuskutečnilo, neboť Alfons krátce nato, roku 1260, zemřel. Jako dědici přicházeli tudíž v úvahu synové Petr a Jakub.

Jakubovy úspěchy ve Španělsku a na Baleárských ostrovech byly vykoupeny neúspěchy v oblasti Pyrenejí a na jihu Francie. Provence přešla do rukou Karla z Anjou³³ a Toulouse získal jeho bratr Alfonsa z Poitiers. Smlouvou z Corbeil z května roku 1258 se Jakub zřekl všech svých práv v Occitanii, kromě Montpellier a Carladés a Ludvík IX. se vzdal svého dávného titulu ke katalánským hrabstvím Barcelona, Urgell, Besalú, Roussillon, Empuries, Cerdaña, Conflent, Girona a Osona. V červenci pak Jakub postoupil nároky na svá území v Provence královně Francie, Markétě. Pro zpečetění této smlouvy byla Jakubova dcera Isabela zasnoubena s dědicem francouzského království, Filipem.³⁴

Roku 1262 si infant Petr vzal za ženu dědičku Sicílie, Konstancii z rodu Hohenstaufenů, dceru Manfreda, nemanželského syna Fridricha II. a nepřítele francouzského krále. To vyvolalo obavy jak u papeže, tak u Anjouovců. Král Jakub ujistil Svatý stolec i francouzského krále, že se nejedná o projev neloajálnosti, ale sám Petr, jenž se stal po smrti Alfonse hlavním dědicem, podobný slib neučinil.³⁵

---

³⁰ Anulování manželství bylo pravděpodobně odůvodněno blízkou příbuzností manželů. Blízká příbuznost, o které manželé před svatbou nevěděli nebo svou nevědomost alespoň předstírali, byla častý důvodem anulace sňatku., NODL, Martin, *Rituál rozvodu*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku, Brno 2006, s. 113.

³¹ SWIFT, Darwin, *The life and times of James the first, the Conqueror, King of Aragon, Valencia and Majorca, Count of Barcelona and Urgell, Lord of Montpellier*, Oxford 1894, s. 41.

³² *Tamtéž* s. 43.

³³ Karel z Anjou se oženil s nejmladší dcerou a dědičkou hraběte z Provence, Ramona Bereguera V., *Creación y desarrollo de la Corona de Aragón*, s. 62.

³⁴ UTRILLA, Juan, *Aragon, De reino a Corona*, Zaragoza 1991, s. 48.

³⁵ BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, s. 69.

Podle nové dědické smlouvy měl Petr zdědit Aragonii, Katalánsko a Valencii. Jeho mladší bratr Jakub Baleárské ostrovy, hrabství Montpellier, Rousillon a Cerdaña- komplex, o kterém se později bude mluvit jako o Mallorském království.

Nadšení, které se v Aragonii objevilo po dobytí Valencie, rychle vyprchalo. Především proto, že Valencie měla zůstat jako samostatné území se svým vlastním právem. Baronům, zejména aragonským, ale později i katalánským se nezamlouval především vojenský program omezený na pomoc Kastilii ve válkách s Maury, které v podstatě směřovaly jen ku prospěchu Kastilie. Ke konci Jakubova života docházelo stále častěji k bouřím, a když roku 1276 král Jakub zemřel, přenechal svému synu Petrovi III. země, ve kterých je třeba obnovit pořádek. To se také stalo Petrovým hlavním cílem.

2.1.3 Petr III.

Podle dědické smlouvy uzavřené v roce 1262 měl Petr III. zdědit Aragonii, Katalánsko a Valencii, zatímco jeho mladší bratr Jakub měl vládnout nad Baleárskými ostrovy, hrabstvími Rousillon a Cerdaña, a Montpellier, tj. nad komplexem, který začal být označován jako Mallorském království. Petr se za své vlády musel potýkat s několika problémy, a to především se vzpourami aragonské a katalánské aristokracie. Za jeho vlády také došlo ke kolapsu vlády Anjouovců na Sicílii. Dokázal této situaci využít a otevřel tím další možnosti expanze do Středomoří, ačkoliv záležitost se Sicílií nakonec zbyla k vyřešení jeho synům.³⁶

Petr II. se hned na počátku své vlády musel potýkat s povstáním v Katalánsku, jehož se zúčastnil i jeho bratr Jakub. Poté, co Petr povstání potlačil, požadoval po Jakubovi složení holdu a slibu věrnosti k jím zděděné zemi. Tento požadavek ukazuje, že Petr z uvedených událostí vyvodil důsledky a snažil se obnovit jednotu rodových zemí. Nezapomněl ovšem ani na nároky, které jeho manželka měla na Sicílii a když v březnu roku 1282 Sicilané proti Anjouovcům povstali, Petr toho využil a o pár měsíců později na ostrově přistál.³⁷ Do Palerma Petr dorazil 2. března, obyvateli byl však přijat jen velmi vlažně, neboť v jejich očích šlo pouze o výměnu jednoho cizího krále za jiného. Smířlivější

---

³⁶ UBIETO ARTETA, Antonio, *Creación y desarrollo de la Corona de Aragón*, s. 59.

³⁷ Koruna aragonská tímto byla vtažena do mocenského boje mezi římskoněmeckou říší a Svatým stolcem. S podporou papeže Martina IV. dobyl roku 1266 Sicílii Karel I. z Anjou, jemuž patřila také Provence. Aragonský král se tak ocitl tvář v tvář bývalému provensálskému nepříteli. UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*, Praha 1991, s. 275, více viz. RUNCIMAN, Steven, *The Sicilian Vespers*, Cambridge 1992.

postoj k Petrovi zaujali až potom, co jim slíbil uznat stará práva, která měli za doby vlády Viléma II. Dobrého. Dne 4. září byl pak Petr v palermské katedrále slavnostně korunován sicilským králem jako Petr I.³⁸ Žádné území nebylo k Aragonské koruně připojeno tak lehce, ale ani ne vágně.

Papež Martin IV. byl rozrušený, stejně tak Karel z Anjou, který měl vlastní plány na expanzi do Středomoří. Jejich spojenectví v následujících měsících bylo zřejmě největší hrozbou, které musela Aragonská koruna v průběhu středověku čelit. Papež Petra exkomunikoval, nad Sicílií vyhlásil interdikt a nabídl Aragonii synovi Filipa III. Francouzského. Petrovi tuto svízelnou situaci navíc komplikovaly problémy uvnitř vlastní říše. Aragonské šlechtě se nelíbilo, že s nimi Petr nekonzultoval své úmysly na Sicílii a také si stěžovali na neoprávněný výběr daní, jenž plynul z velké potřeby financí na obranu země proti francouzskému nepříteli. Z této situace se zrodila aragonská *Unión*.

Na stranu francouzského krále a Svatého stolce se nakonec přidal i Petrův bratr Jakub. Filip III. roku 1285 překročil Pyreneje, ale Petrovi se podařilo jeho oddíly zatlačit zpět. Následně se chtěl vypořádat s těmi, kdo ho v bojích zradili. Především plánoval výpravu na Mallorcu proti svému neposlušnému bratrovi Jakubovi. Ovšem než tak stihl učinit, onemocněl a v listopadu téhož roku zemřel.

Vlády na Sicílii se po jeho smrti ujal mladší syn Jakub II. Aragonský, zatímco všechny ostatní země zdědil starší syn Alfons III. (v Katalánsku Alfons II.), společně se zeměmi zdědil také nepřátelství svého strýce Jakuba II. Mallorského. Alfons chtěl dokončit úmysl svého otce a tak se vypravil na Mallorcu a dobyl ji.³⁹ Zdálo se, že znovudobytí Mallorcy může jen napomoci zlepšení vztahů s Francií, ovšem Jakub II. Mallorský se stále snažil s Francií vyjednávat ve svůj prospěch. Ještě větším problémem ale byla neustálá nespokojenost Aragonců. *Unión*, jejíž součástí se stala již také všechna aragonská města, chtěla kontrolovat správu daní a král nakonec musel ustoupit, protože prioritní úkol viděl v zajištění a nikoliv v obhajobě královských výsad v Aragonii. Vydal tzv. *Privilegios de la Unión*, jimiž byla nižší šlechtě udělena mnohá privilegia.⁴⁰

Zajišťovat mír na tak rozsáhlém území se jevilo stále těžším, a tak Alfons nakonec neochotně souhlasil s odvolání podpory svého bratra na Sicílii a nabídl jeho poslušnost

---

³⁸ Více viz. MATTHEW, Donald, *The Norman kingdom of Sicily*, Cambridge University Press, 1992.

³⁹ BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, s. 88.

⁴⁰ CHAYTOR, Henry John, *A history of Aragon and Catalonia*, s. 124.

papeži, který měl zrušit sankce. Tato dohoda ovšem nikdy nevešla v platnost, neboť král v červnu roku 1291 zemřel.

2.1.4 Jakub II.

Po Alfonsově smrti pohotově převzal vládu na poloostrově jeho bratr Jakub II. Aragonský, který svého syna Fridricha ponechal na Sicílii jako místokrále. Nějaký čas vládl Aragonské Koruně, jako nikdo předtím, než se ukázalo, že Katalánci nejsou ochotni držet Sicílii za každou cenu. Jakub považoval situaci za neudržitelnou. Rozhodl se obnovit návrh svého bratra a ve smlouvě z Anagni z 20. června 1295 souhlasil s předáním Sicílie Svatému stolci. Na oplátku požadoval zrušení sankcí, sňatek s Blankou, dcerou Karla Neapolského a navrácení Mallorky do rukou strýce Jakuba II. Mallorského, pod podmínkou, že ji bude držet jako vazal od aragonského krále. Jako kompenzaci za Sicílii papež Bonifác VIII. přislíbil Jakubovi Sardinii a Korsiku. Svrchovanost nad těmito ostrovy mu byla slavnostně potvrzena roku 1297 v Římě.⁴¹

Sicilané se ovšem odmítali smířit se svým osudem a roku 1296 si zvolili Fridricha Aragonského za krále. Tento stav nemohl změnit ani papež, ani Jakub II. Byla tedy uzavřena nová dohoda. Podle ní měl Fridrich na Sicílii vládnout do konce svého života a poté měla přejít buď do rukou Karla Neapolského, nebo zde měly vládnout děti vzešlé ze sňatku Fridricha a Karlovy dcery Eleonory, se kterou se měl oženit.⁴² Jakub II. prohlásil, že země zůstávají dále nedělitelné a trval na své svrchovanosti nad Mallorcou.⁴³

Jakubova druhá žena Blanka Neapolská mu porodila (mimo jiných) syny Jakuba a Alfonse. Jakub si měl vzít za ženu Eleonoru Kastilskou, ovšem před sňatkem utekl, zřekl se nástupnictví a stal se mnichem. A tak Jakub II. obrátil svou pozornost na Alfonse. Alfonsova První žena Teresa d'Entenca mu porodila syny, ale krátce na to zemřela a podruhé se Alfons oženil právě s Eleonorou Kastilskou. Do Alfonsovy vlády byly vkládány velké naděje, ale jeho zdravotní stav nebyl příznivý. Panovníkova druhá žena dávala přednost svým dětem před nevlastním synem Petrem. Alfonsova vláda netrvala dlouho, zemřel již roku 1336 a na trůn dosedl jeho syn Petr IV.

---

⁴¹ BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, s. 99.

⁴² UTRILLA, Juan, *Aragon, De reino a Corona*, s. 72.

⁴³ BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, s. 102.

2.1.5 Petr IV.

Petr IV. viděl cíl svého snažení v silnějším svázání Mallorcy, Sardinie a Sicílie více s Aragonií, Katalánskem a Valencií. Na Mallorce vládl od roku 1324 Jakub III. Mallorský, který se oženil s Petrovou sestrou. Za své země složil slib věrnosti Jakubovi II. i Alfonsovi IV., ale když přišel k moci jeho švagr, Jakub váhal. Dvakrát tuto povinnost odložil. Petra to velmi rozněvalo, zřejmě především proto, že nezávislost Mallorky se stávala pro Katalánsko diplomaticky a ekonomicky tíživou. Jakub se spojil s Marokem a rozšiřoval privilegia mallorským obchodníkům na úkor barcelonských kupců. Mallorca měla svou vlastní zlatou ražbu a mohla tak obchodovat s italskými městskými státy, či s Francií. Petr nemohl snést, že francouzský král i papež vnímají Mallorcu jako nezávislou mocnost.⁴⁴

Jakub III. byl ovšem natolik nerozumný, že si znepřátelil svého hlavního spojence, francouzského krále, když zpochybnil jeho svrchovanost nad Montpellier. A když Francie hrozila zaútočit, nezbyvalo mu, než se obrátit s prosbou o pomoc na Petra. Ten toho využil a povolal Jakuba k Barcelonské kortese a když se Jakub neobjevil, ztratil tak ochranu svého lenního pána. Celý tento proces byl pravděpodobně předem pečlivě připraven. Následně byla Jakubova ražba v Roussillonu zrušena jako porušující práva. Mezitím Petr přesvědčoval lid, že měl Jakub v plánu zbavit ho majetku. V únoru 1343 prohlásil Jakuba za vzpurného vazala a Mallorské království a hrabství Roussillon a Cerdaňu za zabavené. V květnu katalánské loďstvo přistálo na Mallorce a ta brzy kapitulovala. Jakub na útěku prodal Montpellier Francii a roku 1349 byl zabit na cestě na Mallorcu.⁴⁵

Petr se snažil Mallorku plně integrovat do Aragonské Koruny. Potvrdil privilegia hlavního města Ciudad de Mallorca, slavnostně přijal mallorskou korunu a deklaroval, že Mallorské království spolu s hrabstvími Roussillon a Cerdaña jsou neoddělitelně připojeny k Aragonské koruně.

---

⁴⁴ SARASA SÁNCHEZ, Esteban, *La Corona de Aragón en la Edad Media*, Zaragoza 2001, s. 83.

⁴⁵ BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, s. 106.

2.2 Země Koruny české

2.2.1 Období vlády posledních Přemyslovců

Vznik územního celku, který ovládal český král a který nazýváme Korunou království českého je sice pojen s prvními Lucemburky na českém trůně, ale svou předeheru měl již v expanzivních plánech posledních Přemyslovců.

České knížectví se na počátku 13. století definitivně ustavilo jako království, které bylo nadále zahrnuto do svazku Svaté říše římské, jež v mnohém určovala středoevropské poměry a jež zahrnovala nejen Rakousko, Německo a český stát, ale nárokovala si také arelatské a lombardské, neboli italské, království.⁴⁶ Čeští panovníci měli povinnost skládat římskému králi lenní přísahu, což znamenalo, že římský král mohl do značné míry usměrňovat také výboje českých králů, které by vedly právě na říšská území. Čeští panovníci byli počítáni mezi říšská knížata a český král byl také jedním ze sedmi kurfiřtů.⁴⁷

Roku 1212 potvrdil nově zvolený římský král Fridrich II. z rodu Štaufů, tzv. Zlatou bulou sicilskou, královský titul českým panovníkům. Tato listina byla určena pro Přemysla Otakara I., a to za podporu, kterou Fridrichovi poskytl v zápase o říšský trůn. V listině se ovšem nepíše nic o rozsahu území, jemuž by čeští králové měli vládnout.⁴⁸ U stejné příležitosti byly vydány ještě další dvě listiny zpečetěné Fridrichovými zlatými bulami. Předání práv nad *Mocran et Mocran* se dodnes zmítá mezi různými interpretacemi, z nichž jedna vysvětluje označení jako Moravu a Moravu,⁴⁹ tedy moravské markrabství a Olomoucko, zatímco ostatní interpretace se přiklání k tomu, že pojmem je myšleno

---

⁴⁶ Arelatské království zahrnovalo oblasti kolem řeky Rhony a velkou část dnešního Burgundska, dále také savojské hrabství, tzv. Delfinát a východní Provence včetně Avignonu, BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, Praha 2006, s. 10.

⁴⁷ S kurfiřtskou hodností se pojily i staré říšské arcidiecéze, český král zastával úřad arcidiecézního, BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IVa, 1310-1402, Praha-Litomyšl 2003.

⁴⁸ ŽEMLIČKA, Josef, *Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti*, Praha 2002.

⁴⁹ S touto interpretací poprvé přišel Martin Wihoda. Přiklání se k verzi, že došlo k písařské chybě, WIHODA, Martin, *Zlatá bula sicilská*, Praha 2005.

zboží v Říši.⁵⁰ Třetí listina přiznává českému králi právo na několik statků v Horní Falci a Vogtlandu.

Ani v jedné listině nenalezneme přímo jmenované Čechy, Moravu ani Horní Lužici,⁵¹ která českému králi v této době prokazatelně patřila. Českému království v té době náleželo i Žitavsko, Frýdlantsko a Kladsko. Horní Lužice neboli Budyšínsko bylo zajištěno jako věno dceři Václava I., Boženě. Václav I. soustředil svůj zájem na získání rakouského dědictví. Poslední mužský člen rakouské dynastie Babenberků, Fridrich zvaný Bojovný, pomalu stárl a babenberské dědictví bylo jistě pozoruhodné. Český král ale nebyl jediným zájemcem. O Rakousy a Štýrsko se ucházel i císař Fridrich II. a naději si na ně činil i uherský král Béla IV. Babenberský vévoda Fridrich měl dvě dcery a právě ony se zdály být možným prostředkem k nabytí babenberského dědictví. S Markétou Babenberskou se nakonec oženil syn Václava I., Přemysl.⁵² V boji o dědictví to ovšem byl pouze první krok, nikoliv definitivní výhra. Roku 1253, po smrti svého otce, se Přemysl stal českým králem. A jako panovníkovi se mu velmi dařilo. Po porážce uherského krále, který dosud vládl v části babenberského dědictví, se jeho pánem stal právě Přemysl. Za jeho vzestup do jisté míry může v té době upadající panovnická moc v Říši. Císař Fridrich II. zemřel a nedlouho poté ho na onen svět následoval i jeho syn Konrád IV. Zkáza rodu Štaufů byla dovršena popravou mladičského Konradina.⁵³

Přemysl II. se tentokrát v zápase o říšský trůn postavil na stranu Richarda Cornwallského. Ten mu roku 1262 udělil Rakousy a Štýrsko a roku 1265 ho dokonce určil za ochránce říšského majetku na východ od Rýna. Této pravomoci později Přemysl využil k obsazení Chebska. Přemyslově pozornosti neuniklo ani Slezsko, tedy spíše roztržštěná slezská knížectví, ani území na jih od českých hranic.⁵⁴ Když roku 1269 zemřel Oldřich

---

⁵⁰ Mohlo jím snad být Möckern ležící poblíž Magdeburku, BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, s. 11.

⁵¹ Ve středověku označována jako Budyšínsko, které původně zahrnovalo také Zhořelecko, *Tamtéž* s. 14.

⁵² Dle tzv. *privilegia minus*, mohla v případě neexistence mužských potomků zemi zdědit dcera, VEBER, Václav, *Dějiny Rakouska*, Praha 2009, s. 89-90.

⁵³ Konradin vznesl nárok na štaufské dědictví na Sicílii, ta však byla obsazena Karlem s Anjou. Střetli se v bitvě u Tagliacozzo, kterou Konradin prohrál a následně byl v Neapoli popraven. RUNCIMAN, Steven, *The Sicilian vespers*, Cambridge 1958.

⁵⁴ Držitelé slezských knížectví pocházeli z rodu Piastovců, ovšem z jiné linie než vládla v Polsku., srov. *Slezsko v dějinách českého státu*, Praha 2012.

Korutanský bez dědiců, připadly Korutany, Kraňsko a Vindická marka právě Přemyslovi. Tyto mocenské a územní rozmachy však neměly mít dlouhého trvání.

29. září 1273 byl za Přemyslovy nepřítomnosti zvolen římským králem Rudolf Habsburský. Přemysl odmítl Rudolfa jako krále uznat a tak započal pro Přemysla rozhodující střet. Rudolf rozhodl, že Říši musí být vrácena všechna neprávem držená léna z dob zmatků po pádu Štaufů. Ovšem říšská knížata si Rudolf nechtěl obrátit proti sobě, a tak toto rozhodnutí uplatnil pouze u Přemysla. Přemysl se nakonec musel poddat a vrátit Rakousy, Štýrsko, Korutany, Kraňsko, Vindickou marku i Chebsko.⁵⁵ Samotné soupeření mezi Rudolfem a Přemyslem skončilo ale až smrtí českého krále 26. srpna 1278 na Moravském poli. A protože král zanechal pouze nezletilé děti, nastalo po jeho smrti období interregna. Poručnictví nad dědicem království, Václavem II., se ujal Ota V. Braniborský, kterému byla Rudolfem Habsburským na pět let svěřena i správa Čech. Když nakonec Václav II. počal panovat nad svými zeměmi, velmi se mu dařilo. I on se snažil rozšířit přemyslovské državy a jeho pozornost zaujalo polské a uherské království. Po smrti Leška Černého započal boj o polský trůn. Václav si s odkazem na starší úmluvy s vratislavským knížetem, činil nárok právě na Vratislavsko.⁵⁶ Sám římský král se nyní zařekl, že uvolněné léno udělí Václavovi, ale ani to nestačilo na to, aby český král Vratislavsko opanoval. Václavovi šlo v dané chvíli o víc - o získání polské koruny.

Postupně pronikl do Krakovska a Sandoměřska a po smrti Přemysla Velkopolského opanoval i Velkopolsko. V roce 1300 byl v Hnězdně korunován polským králem. Aby podepřel svá práva na polskou korunu, oženil se s mladičkou dcerou Přemysla Velkopolského, Eliškou Rejčkou, a položil tak základy k přiblížení Slezska k českému království.⁵⁷ Dosažení polské koruny však nebylo posledním úspěchem českého krále. Roku 1301 v Uhrách vymřel rod Arpádovců a část uherských magnátů se na českého krále obrátila s dotazem, zda by jeho stejnojmenný syn nemohl usednout na uherský trůn. Panovník nakonec souhlasil a malý Václav byl korunován ve Stoličném Bělehradě

---

⁵⁵ VANÍČEK, Vratislav, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. III, 1250-1310, Praha-Litomyšl 2002.

⁵⁶ Více např. STLOUKAL, Karel, *Královna Rejčka*, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, Stloukal Karel (ed.), Praha 1940, s. 97-106.

⁵⁷ Více viz. ANTONÍN, Robert, *Moc posledních Přemyslovců v piastovském Polsku na přelomu 13. a 14. století*, in: *Od knížat ke králům*, Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, Doležalová Eva-Šimůnek Robert (edd.), Praha 2007, s. 177-191, ANTONÍN Robert, *Zahraniční politika krále Václava II. V letech 1283-1300*, Brno 2009.

uherským králem. Územní rozsah moci Přemyslovců dosáhl vrcholu, ale nemělo tomu tak zůstat nadlouho. O Uhry se začal zajímat neapolský princ Karel Robert z Anjou. Václav II. nakonec na vzniklou situaci rezignoval a svého syna Václava z Uher odvezl. Nebyl to však jediný problém - Moravu plenila vojska římského krále Albrechta I. Habsburského a i když tažení bylo celkově neúspěšné a Albrechtova vojska se musela stáhnout, spory mezi ním a českým králem trvaly. Když se u Václava II. začala hlásit těžká nemoc, s myšlenkou usnadnit synovi nástup na trůn, uzavřel s Albrechtem mír a v jeho prospěch se vzdal Chebska.

Po smrti Václava II. dosedl na český trůn jeho syn Václav III. Oficiálně se tedy stal králem českým a polským. Pouhý rok po nástupu na trůn byl však Václav, na počátku tažení proti pretendentovi polského trůnu Vladislavu Lokýtkovi, zavražděn. Přemyslovci vymřeli po meči a tím bylo zažehnuto několik let zápasu o český trůn.

Objevili se dva kandidáti na českého krále, Jindřich Korutanský a Rudolf Habsburský.⁵⁸ Jindřich se vojenského konfliktu zalekl a nakonec ustoupil. Ale ani vláda Rudolfa přezdívaného Kaše netrvala dlouho. V červenci roku 1307 byl český trůn opět bez panovníka. Tentokrát byl už jednomyslně zvolen králem Jindřich Korutanský. Přes nadějně začátky se ale nedokázal plně chopit moci a hlasy volající po změně začaly sílit. Nyní se zraky upíraly k Janovi Lucemburskému, synovi stávajícího římského krále Jindřicha VII. Lucemburského. Expanzivní plány posledních Přemyslovců byly jakousi předehrou pro vznik územně rozsáhlého celku, pro nějž se bude později užívat název Koruna česká.

2.2.2 Období vlády Jana Lucemburského

Byl to právě Jan Lucemburský, který položil základy České koruny, které jeho syn Karel IV. dobudoval. Její územní rozsah se částečně kryl s plány Přemyslovců, ovšem bez jakýchkoliv aspirací na rakouské země pevně ovládané Habsburky.

Na počátku své vlády musel Jan Lucemburský věnovat pozornost především vnitřním problémům Českého království. Šlechta, která si postupem času vydobyla určité postavení, se dožadovala jeho potvrzení hned při Janově nástupu na trůn. Výsledkem jednání s králem bylo vydání tzv. inauguračních diplomů. Pro případnou expanzi je v nich důležitý bod o zemské hotovosti, kterou má král právo svolat pouze k obraně království.

---

⁵⁸ Jindřich Korutanský se roku 1305 oženil Annou, nejstarší dcerou krále Václava II. BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, Praha 2006, s. 43.

Financování a organizace jakýchkoliv teritoriálních plánů si tudíž měl král zajistit sám a jinou cestou. Když roku 1313 zemřel Janův otec Jindřich VII., rozhořel se boj o říšský trůn. Opět zde byli dva kandidáti – Fridrich Habsburský a bavorský vévoda Ludvík Wittelsbašský. Rakouský kandidát se pro České království jevil jako nepřijatelný, protože se dobře vědělo, že Habsburkové mají o království nemalý zájem a tak se zdá nepochybné, že Jan Lucemburský dal jako český král hlas bavorskému kandidátovi.⁵⁹ Janův příklon k bavorské straně nezůstal bez odměny. Ludvík Janovi slíbil, že bude-li úspěšně zvolen, zastaví mu Chebsko a také hrady Floß a Parkstein ležící v tzv. Horní Falci. Přislíbil také, že bude českého krále podporovat v opětovném získání držav v Polsku, Míšeňsku nebo v jiné zemi.⁶⁰ Kvůli pokračujícímu sporu mezi Ludvíkem a Fridrichem Habsburským, byl Cheb předán do rukou českého krále až roku 1322. Téhož roku předal Ludvík Janovi slíbené zástavy v Porýní a krátkodobě i v Rýnské Falci.⁶¹

Když v roce 1319 vymřeli braniborští Askánci, do jejichž dědictví spadalo nejen Braniborsko, ale i Horní a Dolní Lužice, pokusil se Jan rozvinout expanzi směrem na sever od českých hranic. O Horní Lužici měl spolu s ním zájem i slezský vévoda Jindřich Javorský. Když Jan obsadil Budyšínsko, Jindřich se zmocnil Zhořelecka.⁶² Český král zde měl pravděpodobně své příznivce a tak se představitelé Budyšínska již v létě roku 1319 vydali do Prahy a českému králi zde složili hold. Jindřich a Jan nakonec sepsali dohodu o rozdělení Horní Lužice, přičemž slezskému vévodovi mělo zůstat Zhořelecko, ovšem pouze do konce jeho života. A protože Ludvík Bavor stále potřeboval pomoc českého krále, udělil mu markrabství a zemi Budyšínskou spolu s městem Kamenz v léno.⁶³ Po celých deseti letech nakonec i Jindřich Javorský uvolnil českému králi Zhořelecko. Po získání Horní Lužice obrátil Jan svou pozornost ke Slezsku. K získání moci mu měl napomoci i titul polského krále, který dosud Jan užíval, ačkoliv faktickým králem v Polsku

---

⁵⁹ SPĚVÁČEK, Jiří, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346*, Praha 1994, s. 205.

⁶⁰ *Tamtéž* s. 211.

⁶¹ Jednalo se o podíl na clu vybíraném v Bachrachu a několik hradů blízko tohoto města. V Rýnské Falci Jan obdržel město Kaiserslautern a hrad Wolfstein, SPĚVÁČEK, Jiří, *Jan Lucemburský a jeho doba, 1296-1346*, s. 213.

⁶² Jindřich Javorský, po matce Askánec a manžel Přemyslovny Elišky, který dosud marně čekal na vyplacení ženina věna. BOBKOVÁ, Lenka, (Ed.) *Korunní země v dějinách českého státu I.*, s. 12.

⁶³ Kamenz bylo k Budyšínsku přičleněno až roku 1318, BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, 1993.

byl v roce 1320 korunovaný Vladislav Lokýtek. Využil také nerozhodnosti slezských piastovských knížat, která se z větší části přiklonila k Janovi a v rozmezí let 1327 – 1329 mu složila lenní slib.⁶⁴

V Dolním Slezsku byly velmi cenné Janovy kontakty s Jindřichem VI. Vratislavským, který byl ochoten nejen českému králi složit lenní slib, ale zároveň mu své knížectví postoupit dědičně, zemře-li bez mužských potomků. Tak se také roku 1335 stalo a Vratislavsko od této chvíle patřilo pod bezprostřední moc českého krále. Tím však Janův zájem o Slezsko nekončil. Roku 1329 mu lenní slib složila další slezská knížata a roku 1331 český král získal svou první přímou državu ve Slezsku. Původním cílem Janovy výpravy však nebyl Hlohov, ale Kališ. Český král se zde měl podle předchozí dohody spojit s vojsky řádu německých rytířů a společně s nimi zaútočit proti Vladislavu Lokýtkovi. Tento plán však kvůli Janově zdržení ztroskotál. Král se ale nashromážděné vojsko a finance rozhodl využít alespoň v tažení do Hlohova. Po jednání se zdejším hejtmanem bylo město Janovi vydáno. Tento čin Janovi pomohl částečně legalizovat Jan Stínavský, který mu prodal svá dědičná práva na polovinu hlohovského knížectví. Ačkoliv Jindřich IV. Záhaňský takto neučinil, Jan již následující den jako pán Hlohova potvrdil městu dosavadní privilegia a přislíbil jeho neoddělitelnost od Koruny české.⁶⁵

K dalšímu upevnění pozic českého krále ve Slezsku došlo až po smrti Vladislava Lokýtky a nastoupení nového polského krále Kazimíra. Ten měl na hranicích problémy s řádem německých rytířů a tak byl ochoten i k jisté dohodě s českým králem, jenž stále ještě užíval titulu polského krále. Za zprostředkování uherského krále Karla Roberta z Anjou došlo v roce 1335 k rozsáhlým jednáním v Trenčíně a uherském Visegrádu, která vedla k uzavření česko-polského míru a k rezignaci krále Jana na polský královský titul. Otázka svrchovanosti českého panovníka nad slezskými knížectvími ale zůstala otevřená.⁶⁶ Kazimír ji uznal až v roce 1339, ale o několik let později se vojensky pokusil rozhodnutí zvrátit, ale nakonec mír uzavřený v roce 1348 v Namyslově potvrdil příslušnost Slezska k českému království.

---

⁶⁴ Byli jimi Boleslav I. Opolsko-Nemodlinský, Lešek Ratibořský, Kazimír I. Těšínský a Vladislav Bytomsko-Kozelský, *Slezsko v dějinách českého státu*, Praha 2012.

⁶⁵ WOJTUCKA, Jana, *Začlenění Hlohovska do Koruny české a jeho vývoj v letech 1331-1384*, in: *Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku (=Korunní země v dějinách českého státu I)*, ed. Lenka Bobková, Praha 2003, s. 96- 160

⁶⁶ BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, s. 38.

Jan nejen svou expanzivní politikou zajistil připojení množství držav v bezprostřední blízkosti hranic království, ale také položil základy správního systému nově vzniklého politického celku. Do své závěti z roku 1340 vložil své představy o jeho uspořádání. Jeho nástupcem na českém trůně měl být nejstarší Karel, mladší Jan Jindřich se měl stát markrabětem moravským a nejmladší Václav se měl ujmout rodného hrabství lucemburského.

2.2.3 Vláda Karla IV.

Karel zemi spravoval fakticky již od roku 1341, kdy ho k tomu pověřil jeho otec, českým králem se ale stal až v roce 1346. Bylo mu již třicet let a oplýval mnoha diplomatickými i vojenskými zkušenostmi. Karel pojal korunovaci českým králem velmi slavnostně. Nechal pro tuto příležitost zhotovit korunu, která se měla stát do budoucna klenotem využívajícím se při korunovacích a také majetkem zemského patrona sv. Václava.⁶⁷ Doposud králové užívali pravděpodobně korun více. Nechávali je zhotovovat ke své korunovaci a koruna pak byla jejich majetkem. Stejně tak byl u této příležitosti sepsán Korunovační řád českých králů.⁶⁸ Karel měl jistě po otci na co navazovat, ale jeho přístup k České koruně byl značně odlišný od praktik Janovy územní politiky. Karel se soustředil především na středoevropský prostor a základnou lucemburské moci pro něj byly české země.⁶⁹

Na jaře roku 1348 Karel vydal několik listin, pomocí nichž chtěl upevnit postavení českého království. Na 7. dubna 1348 je datováno celkem 14 listin.⁷⁰ Všechny byly psané v latinském jazyce a většina z nich se soustředila na vymezení postavení českého krále a jím ovládaných zemí v Říši.⁷¹ Korunním zemím byly věnovány dvě listiny, z nichž jedna

---

⁶⁷ Více viz. HLOBIL, Ivo, *České královské korunovační klenoty*, Správa Pražského hradu, Praha 2010.

⁶⁸ Více viz. KUTHAN, Jiří, ŠMIED Miroslav, *Korunovační řád českých králů*, Praha 2009.

⁶⁹ BOBKOVÁ, Lenka, (Ed.) *Korunní země v dějinách českého státu I.*, s. 13.

⁷⁰ Jednalo se o 11 listin konfirmačních, jež potvrzovaly starší práva a znamenaly především upevnění postavení v rámci říše. Dále o listinu pro Moravu, kde jsou rozlišeny tři politicko-správní celky - markrabství moravské, biskupství olomoucké a vévodství opavské, tyto celky mají podléhat českému králi v lenním poměru, třináctá listina se týkala Slezska a Horní Lužice, respektive Budyšínska a Zhořelecka, listinou jsou tyto državy inkorporovány Koruně české. Poslední listina je zakládající listinou vysokého učení. BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV a..

⁷¹ Užití starších listin zřejmě vedlo i k jejich evidování a uspořádání, tedy k vytvoření archivu, který byl následně doplňován. BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, s. 55.

se vztahovala k Moravě a druhá ke Slezsku, Budyšínsku a Zhořelecku. Stvrzovala se jimi podřízenost těchto zemí českému králi. V obou listinách se objevily termíny *Corona regni Bohemiae* a *incorporare*.⁷² V inkorporační listině pro Moravu Karel vyhlášoval lenní svrchovanost českého krále nad třemi celky - markrabstvím moravským, knížectvím opavským a nad olomouckým biskupstvím.

Karel měl také zájem na rozšíření svých území. Původně si myslel na tzv. Horní Falc, přičemž k jejímu získání měl dopomoci sňatek s dědičkou Annou Falckou, jedinou dcerou rýnského falckraběte Rudolfa.⁷³ Ta ovšem brzy zemřela, aniž by porodila potomky. Karlovy naděje pohasly, neboť nárok na věno a případné dědictví měly zajištěn pouze její a Karlovy děti. Téměř vzápětí se Karel rozhodl k dalšímu sňatku, tentokrát s Annou Svídnickou, neteří slezského knížete a příbuznou polského i uherského krále. Z věna po Anně Falcké se ale nadále pokoušel něco získat. Rudolf Falcký měl u Karla značné dluhy a přátelství jeho bratra Ruprechta I. staršího si Karel zajistil příslibem, že mu zajistí vstup do přátelských spolků, které uzavře. A když Karel vykoupil jejich synovce Ruprechta II. mladšího ze zajetí v Sasku, měl téměř vyhráno. Po smrti Rudolfa Falckého byl z české strany vznesen požadavek na splacení jeho dluhů. Roku 1353 byla sepsána dohoda, která byla pro českého krále více než příznivá. Karel jako český král obdržel města a hrady ležící v Horní Falci. Centrem českých držav v Horní Falci se stalo město Sulzbach, jehož význam Karel podtrhl tím, že právě z něj se v září roku 1354 vydal na korunovační jízdu do Říma. Význam hornofalckých držav pak opět připomněl v den své císařské korunovace, inkorporační listina pro Horní Falc je datována právě na stejný den jako sama korunovace, tedy 5. dubna 1355. Tato listina není pouze listinou, jež inkorporuje získané državy, ale také soupisem práv, která se na řečená území přenášejí. Jedná se tedy ve své podstatě o potvrzení mimořádného postavení Koruny Království českého v Říši.⁷⁴

V druhé polovině 14. století Karel IV. obrátil svou pozornost na sever. Využil měnící se rozvržení sil v Evropě. V té době bylo několik rodů, či jejich větví na pokraji

---

⁷² Pojem *incorporare* pochází z církevních listin, v nichž měl stvrzovat stálost a neměnnost připojení/přivtělení určitého statku. BOBKOVÁ, Lenka, (Ed.) *Korunní země v dějinách českého státu I.*, s. 15.

⁷³ Svatba se uskutečnila v březnu roku 1349. BOBKOVÁ Lenka, *Velké dějiny země koruny české, sv. IV a*, Praha-Litomyšl 2003.

⁷⁴ BOBKOVÁ, Lenka, (Ed.) *Korunní země v dějinách českého státu*, s. 16.

vymření. Manželství Bolka II. Svídnického bylo bezdětné a také braniborští Wittelsbachové byli bez dědiců. Bez legitimního potomka se ocitl také Kazimír Veliký a v Budíně také marně čekali na syna. Karlovi se podařilo s pomocí peněz Bolka II. Svídnického získat Dolní Lužici, jež měla po smrti svídnického vévody připadnout celá českému králi.⁷⁵ Podařilo se mu získat Dolní Lužici.⁷⁶ Získání braniborského markrabství, s nímž byl spojen i kurfiřtský hlas, který by pomohl k obsazení říšského trůnu Lucemburky, trvalo ale déle a provázely ho nemalé obtíže a nakonec i válka.⁷⁷ Výsledkem byl prodej braniborských držav Lucemburkům. Kvůli koupi se Karel zadlužil nejen u svého bratra Jana Jindřicha, ale zastavil také nemalou část Horní Falce.⁷⁸

Jan Lucemburský a Karel IV. podstatně zvětšili území rozsah o všechna výše jmenovaná území. Vzniklý celek ale nebyl po majetkoprávní stránce jednotný. V podstatě se objevovaly tři typy spojení s Českou korunou. Jednalo se o přímou držbu, královské léno či přímou zástavu. Přímou držbou, tedy územím, které spadalo bezprostředně pod královskou pravomoc, byly Budyšínsko a Zhořelecko, ve Slezsku pak Vratislavsko a část Hlohovska. Moravské markrabství, opavské vévodství a olomoucké biskupství zůstala v lenním poměru ke Koruně, stejně tak i zbývající slezská knížectví. V dočasné držbě českého krále bylo Chebsko.

Jak asi mohl fungovat takto vytvořený model tzv. středověkého státu? Korunní léna zůstávala nadále zcela v rukou svých držitelů, ti byli v zásadě jediným spojením dané země s panovníkem. Pro příslušného knížete, vévodu či markraběte platily podobné atributy jako pro krále. Měli svůj dvůr, rezidenční sídlo, patřily mu příjmy ze země i příslušná jurisdikční práva. V případě lén byli jejich držitelé vázáni k panovníkovi lenním slibem, ten měl charakter osobního slibu a přistupovalo se k němu při změně držitele léna či lenního pána. Většinou se tak činilo v sídle lenního pána, v případě Lucemburků tedy nejčastěji na Pražském hradě.

---

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 19.

⁷⁶ Karel IV. V roce 1370 vydal obsáhlou inkorporační listinu právě pro Dolní Lužici. Některé části listiny byly evidentně převzaté z inkorporační listiny pro Horní Falc z r. 1355, BOBKOVÁ, Lenka, BŘEZINA, Luděk, ZDICHYNEC, Jan, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008, s. 86.

⁷⁷ Více viz. STRAKA, Tomáš, *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska 1371 – 1373*, Praha 2014, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

⁷⁸ BOBKOVÁ, Lenka, (Ed.) *Korunní země v dějinách českého státu I.*, s. 19.

V zemích, které spadaly pod přímou vládou krále, byla příslušnost k české koruně asi nejvíce patrná. Panovník zde měl svého zástupce, kterému se podle místních zvyklostí říkalo buď zemský hejtman, nebo zemský fojt. Do vnitřní správy takových zemí Karel výrazněji nezasahoval. Představitelé těchto zemí skládali králi slib věrnosti holdem. Konfirmací stávajících privilegií (či jejich rozšířením) pak panovník slib přijal.⁷⁹

Karel IV. se snažil o státoprávní zakotvení nově vzniklého mocenského celku, a to nejen z hlediska vnitřní soudržnosti, ale také vnějšího zabezpečení, především proti případným zásahům ze strany Říše.⁸⁰ Výrazně mu napomáhalo jeho postavení v Říši a své pozice dokázal využít ve prospěch rozšíření lucemburských držav a k prosazení takových opatření, která měla zabránit jejich případné ztrátě i v budoucnosti.⁸¹

---

⁷⁹ BOBKOVÁ Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, Praha 2006, s. 101.

⁸⁰ BOBKOVÁ, Lenka, (Ed.) *Korunní země v dějinách českého státu I.*, s. 10.

⁸¹ BOBKOVÁ, Lenka, *Poměr korunních zemí k českému království ve světle ustanovení Karla IV.*, s. 38.

3 Pojem koruna v Království aragonském a českém

3.1 Koruna království českého

Označení Koruna království českého či zkráceně Česká koruna nebo země Koruny české jsou dnes povětšinou vnímána jako označení pro stát, jehož rozsah překračuje území Čech a Moravy, jež jsou pak vnímány jako pevné jádro.⁸² Můžeme se ale omezit na tuto jedinou definici? Je jisté, že se s tímto pojmem setkáváme, a to nejen v listinách, od dob Lucemburských až do dob Československé republiky. Čím ale opravdu Koruna česká byla, nebo čím byla zamýšlena býti?

Důležitým příspěvkem ke studiu této problematiky se ukázala být práce J. Prochny, kde autor vykládá smysl pojmu *corona* ve vztahu k obsahu výrazu *terra a regnum*. Abstraktnost jednotícího termínu *Corona regni Bohemiae* vidí jak v rovině mocenské, tak teritoriální. Zdůrazňuje jistou právní subjektivitu pojmu a neodvislost vůči konkrétní vládnoucí osobě, jež v sobě zahrnuje i možný průnik formujícího se panského stavu do královské mocenské sféry. Dle Prochnova názoru tak výraz *corona* často nahrazuje pojem *regnum* a to především v souvislostech konstituování nového územního rozsahu, tj. v lenních listech a reversech, v inkorporacích apod.⁸³ Uvedený názor se promítá v podstatě do všech novějších historických studiích o Karlově panování.

Jak již bylo řečeno výše, Robert Flieder rozděluje užívání pojmu *Corona regni Bohemiae* do tří etap. První periodu nazývá „periodou vzrůstu a zorganizování velkostátu Českého“. Je to období, kdy se poprvé a také nejčastěji s pojmem můžeme setkat. Jedná se taktéž o období, které mě bude s ohledem na prostudované listiny zajímat nejvíce. Pro úplnost je ale třeba zmínit i další dvě období. Tím druhým je podle Fliedera období, jež charakterizuje přesun těžiště státní moci na zemské stavy, a to na úkor moci královské. Autor toto období vymezuje smrtí Karla IV. na jedné straně a nástupem Habsburků na český trůn na straně druhé. Třetí etapou je pak myšleno období vlády Habsburků až po autorovu současnost, tedy do počátku 20. století.⁸⁴

---

⁸² BOBKOVÁ, Lenka, *Poměr korunních zemí k českému království ve světle ustanovení Karla IV.*, s. 18.

⁸³ PROCHNO, Joachim: *Terra Bohemiae, regnum Bohemiae, Corona Bohemiae*. In: *Corona regni. Studien über die Krone als Symbol des Staates im späteren Mittelalters*. Ed. M. Hellmann. Wege der Forschung 3. Darmstadt 1961, s. 198-224.

⁸⁴ FLIEDER, Robert, *Corona regni Bohemiae*, in: *Sborník věd právních a státních*, IX, 1908-9, s. 119.

První objevení pojmu *corona* je kladeno do období, kdy se České království počíná územně rozrůstat, tedy do souvislosti s teritoriálně-expanzivní politikou.⁸⁵ Vůbec první listinou pocházející z lucemburské kanceláře, kde se s tímto označením můžeme setkat, je přivtělovací listina krále Jana pro Zhořelecko, která je datována 19. května 1329. Označení *corona* ovšem v této listině nabývá poněkud zvláštního postavení, když se objevuje ve spojení *corona et mensa*. Lenka Bobková uvádí, že užití tohoto spojení by mohlo ukazovat na nejistotu či nedůvěru ve výstižnost výrazu *corona* ve smyslu královské moci.⁸⁶ Zajímavostí také je, že užití pojmu bylo zřejmě ojedinělé, neboť v listinách se znovu objevuje až v roce 1336, a to v lenním reversu Bolka Münsterberského.

Určitý posun od lenního závazku vůči českému králi k závazku k nadčasové instituci, z níž královská moc plyne, tedy k českému království, můžeme ale zaznamenat již dříve, a to v lenních přiznáních slezských knížat Janu Lucemburskému. Naši pozornost může upoutat, že také novější listiny, jež pojem *corona* obsahují, se pojí se Slezskem. Mohli bychom zde najít souvislost mezi užitím tohoto pojmu a rolí krále Karla ve slezské diplomacii. Stejně tak je třeba vzít v potaz, že místem, kde byl Karel vychován, byl francouzský dvůr, tedy že královic byl s francouzským prostředím velmi dobře obeznámený, což se jistě odráželo i v jeho mocenské koncepci. S princovým pobytem v Paříži bývá také spojována výše zmíněná zhořelecká listina, která dle zbraslavského kronikáře měla být důsledkem jednání zhořeleckých měšťanů s budoucím panovníkem.⁸⁷

Bylo již řečeno, že pojem *corona* se začíná objevovat v období územního růstu českého království. Nová území byla nejčastěji připojována lenním svazkem. Z pramenů vyplývá, že až do roku 1340 se v listinách uvádí coby vrchní lenní pán pouze král český (*rex Bohemiae*). Stejně tak léno bývá vždy přijímáno od krále, jeho dědiců a nástupců, králů českých („*ab ipsis rege, heredibus et successoribus suis, Bohemiae regibus*“).⁸⁸ Mezitím se z počátku vzácně, a později již často objevuje v listinách lenních vedle krále a jeho dědiců, nebo přímo místo nich, označení *regnum Bohemiae*.

---

⁸⁵ BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, s. 83.

⁸⁶ BOBKOVÁ, Lenka, *Poměr korunních zemí k českému království ve světle ustanovení Karla IV*, s. 21.

⁸⁷ BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, s. 85.

⁸⁸ Codex iuris Bohemici, II/1, ed. Hermenegildus Jireček, Pragae 1896, 1870, s. 86-7.

Výraz *corona regni Bohemiae* se v listinách vyskytuje na stejném místě a ve stejném spojení, v jakém se objevovalo označení *regnum*. Nejdříve se objevuje v těch listinách, jež se vztahují k územnímu základu, a to i v několika modifikacích. Mluví se zde o *corona regni Bohemiae*,⁸⁹ ale objevuje se i *regnum et corona Bohemiae*⁹⁰ či *regnum Bohemiae seu corona regni eiusdem*. Z takového užití spojení *regnum* a *corona* by mohla být vyvozena jak nadřazenost pojmu *corona* nad *regnum*, tak jejich souřadnost. Termín *corona* se ale patrně nikdy neužíval jako označení pro české království v užším smyslu, respektive pro české země. Naopak *regnum* se v tomto významu vyskytuje.⁹¹

První lenní listinou, v níž se nachází výraz *corona regni Bohemiae*, je výše zmíněná listina z r. 1336, ve které se praví, že zemře-li kníže Bolek Münsterberský, jenž své země odevzdal králi a jeho nástupcům („*ipsi domino regi et suis successoribus Bohemiae regibus*“) a od nich je zpět přijal léno, bez mužských dědiců, že léno spadne, jak se v listině doslovně říká „*ad ipsum regnum Bohemiae et coronam ipsius*“. Od 40. let se pak závazek vůči českému králi zpravidla objevuje jako podřízení se „*regibus Bohemie et corone regni eiusdem*“.

Pokud bychom se zaměřili na poměr, jaký k sobě v listinách zaujímají *rex*, *sui heredes et successores*, *reges Bohemiae* a *corona regni Bohemiae*, pak musíme říci, že obě označení stojí povětšinou vedle sebe, jakoby se jednalo o dva panující subjekty lenního poměru, či dvě složky jednoho panujícího subjektu. Vyskytuje-li se pouze jeden z těchto výrazů, pak jen *corona regni Bohemiae* či pouze *rex*. Ovšem v této době je zde *corona* jmenována již sama o sobě, zatímco je-li v té době jmenován král sám, pak vystupuje coby reprezentant koruny („*nomine corone regni Bohemiae*“).⁹²

Nebyly to pouze lenní listiny, v nichž se pojem *corona* vyskytoval. Země, města a jiné statky byly panovníky připojovány ke stávajícímu politicko-územnímu komplexu a právě pojem *corona* měl dotvořit představu o neměnnosti vzniklého svazku. Nejslavnostnější z takových listin byly inkorporace, jimiž se nově získané území „na věčnost“ přivtělovalo danému celku. Právě první listina, kde se pojem *corona* objevuje

---

⁸⁹ Čteme tak například v listině vratislavského biskupa o odevzdání Vratislavi králi Janovi a jejím přijetím v léno knížetem Jindřichem, Codex iuris Bohemici, II/1, s. 223.

⁹⁰ Codex iuris Bohemici, II/1, s. 455.

⁹¹ FLIEDER, Robert, *Corona regni Bohemiae*, s. 124.

⁹² Tamtéž, s. 26.

v lucemburských písemnostech, již zmíněná listina krále Jana pro Zhořelecko, byla listinou inkorporační. Obyvatelé města Zhořelce v ní žádají, aby byli připojeni ke Koruně, král jim vyhovuje a dál se zavazuje, že je od Koruny neoddělí. V inkorporačních listinách se kladl důraz na to, že vláda nad určitou zemí má vždy náležet českému králi, ať jím bude kdokoliv. Byly tedy zřejmým prostředkem k utváření České koruny a měly také zaručovat její neměnnost.⁹³

Samotný význam pojmu se v období Karlova panování stále ještě dotvářel a teprve postupně se vžíval. Vyzdvižen byl ve dvou listinách ze souboru ustanovení zásadního státoprávního charakteru, které Karel IV. vydal 7. dubna roku 1348. Jedná se o proklamaci lenní příslušnosti Moravy, tedy markrabství moravského, knížectví opavského a biskupství olomouckého a právě o inkorporaci dosud získaných slezských knížectví, Budyšínska a Zhořelecka. Poslední jmenovanou listinou se budu podrobněji zabírat ve třetí části této kapitoly.

Důležité je zmínit, že termín *corona* je využíván i v listech mezinárodních, jež český král uzavíral s panovníky v okolních zemích. Jedná se povětšinou o smlouvy zavazující k vzájemné pomoci proti nepřátelům obou stran. Na straně jedné je pak zmiňován český král, jeho nástupci a Koruna království, jimž se druhá strana zavazuje přímo k pomoci či spojenectví. Můžeme tak nalézt kupříkladu ve smlouvě krále Ludvíka Uherského s Karlem IV. z roku 1353, kde je psáno: „*supradicto regi Carolo, heredibus et succesoribus suis regibus Boemie et eiusdem regni coronae imperpetuum cum ipso in perpetua liga....manere...*“⁹⁴ Z uvedeného citátu vyplývá, že král se zavazuje nejen za sebe a své dědice, ale také za Korunu. Koruna je pak institucí, jež stojí nad panovníkem i jeho dědici. Řečené tedy bude platit, ať už bude vládnout kdokoliv.

Můžeme však říci, že význam termínu *corona* pravděpodobně nijak nesouvisí se samotnou královskou korunou, již dal Karel IV. vyrobit a již zasvětil sv. Václavu.⁹⁵ V lenních listinách můžeme denominaci *corona* nalézt jako panující subjekt, tedy vrchního lenního pána, jemuž se skládá manská přísaha. Může zde být jmenována sama, nebo vedle krále, jeho dědiců a nástupců. Nová země, město, hrad, či jiný statek se připojují a vtělují

---

⁹³ BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, s. 86.

⁹⁴ Codex iuris Bohemici, II/1, s. 378.

⁹⁵ FLIEDER, Robert, *Corona regni Bohemiae*, s. 129.

k České koruně, ona je jejich bezprostředním pánem a králové slibují je od koruny nezcziziti. Flieder objevení tohoto pojmu považuje za znamení vývoje středověkého práva od původního primitivního stavu k jeho vyšším stupňům.⁹⁶

Pojem Koruna království českého ale nezahrnoval jen panování českého krále, ať po stránce mocenského či územního rozsahu, ale směřoval výše, k pojmu vyjadřujícímu abstraktně existující stát, který trvá bez ohledu na jednotlivé vládcy a dynastie. Jako pojem označující neosobní státoprávní instituci, která existuje vedle krále a nezávisle na jeho osobě, vidí termín Česká koruna Jiří Spěváček. Svatováclavská koruna, kterou dal Karel IV. zhotovit, pak měla být hmotným symbolem tohoto abstraktního pojmu.⁹⁷ Také František Kavka viděl spojení *regnum et corona Bohemiae* nejen jako výraz vyjadřující jednotu Českého království s ostatními zeměmi, ale také jako nejvyšší symbol, nadřazený nejen jednotlivým územím, ale i panovníkovi, dynastii a také zemské obci. Tedy jako pojem pro abstraktní stát.⁹⁸ Můžeme ale opravdu na tomto místě použít označení stát? Zajímavý přístup k této problematice přinesla Jana Fantysová-Matějková ve své studii *The Virtual Region of the Conglomerate State and Its Communitas. The Discourse of Cohesion of the Land Communities in the Historiography of the 14th Century, Especially in the Chronicle of Zbraslav*.⁹⁹ Jana Fantysová se pokusila tento středověký stát typově zařadit a užívá pro tento politicko-teritoriální útvar termín *conglomerate state of Bohemia*. Jako jeho jádro uvádí České království. Markrabství moravské je pak součástí tohoto státu stejně jako ostatní země, jež jsou souhrnně označovány jako vedlejší země Koruny české.¹⁰⁰ Ve studii se zabývá tím, jaké vztahy měly tyto země a jejich obyvatelé k centru neboli jádru konglomerátního státu, tedy k Českému království, a mezi sebou vzájemně. Nezpochybňuje, ani dále nerozebírá pojem Koruna českého království.

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 140.

⁹⁷ SPĚVÁČEK, Jiří, *Rozmach české státnosti za vlády Lucemburků v souvislostech evropské politiky*, Praha 1987, s. 28.

⁹⁸ KAVKA, František, *Böhmen, Mähren, Schlesien*, in: *Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen*, 1978, s. 190.

⁹⁹ FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana, *The Virtual Region of the Conglomerate State and Its Communitas. The Discourse of Cohesion of the Land Communities in the Historiography of the 14th Century, Especially in the Chronicle of Zbraslav*, in: *Ducatus – Marchionatus – Regio – sborník o regionech zemí Koruny české (Terra – Ducatus – Marchionatus – Regio. Die Bildung und Entwicklung der Regionen im Rahmen der Krone des Königsreichs Böhmen)*, Praha 2012.

¹⁰⁰ FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana, *The Virtual Region of the Conglomerate State and Its Communitas*, s. 113.

Česká koruna byla ustavena na středověkých principech, jejichž hlavním opěrným bodem byla stále osoba panovníka jako představitele země. Koruna zřejmě zahrnovala sféru královské moci, ale současně plnila i funkci označení pro nově vznikající územně-politický celek. A ten je, jak vyplývá z listinného materiálu stavěn vedle osoby panovníka, s nímž je však současně také spojen. Je pak královou zodpovědností zachovat integritu Koruny české. Korunní země, které jsou součástí této Koruny, pak skládají slib věrnosti českému králi, Českému království a v neposlední řadě také právě Koruně království českého.

3.2 Termín *corona* ve vybraných listinách aragonských králů

V úvodu této práce jsem již naznačila, že výskyt a význam pojmu *corona* nebyl dosud v hispánské historiografii příliš reflektován. Výjimkou jsou zmíněné články španělských historiků Juana Manuela Estala a José Abadíy, jež k tomuto pojmu zaujímají v podstatě protichůdný postoj. Estal ve svém článku *Antigüedad del concepto y denominación «Corona de Aragón»* na příkladu několika listin z období 14. a 15. století demonstruje výskyt tohoto pojmu a právě z povahy listin, v níž se vyskytuje, vysvětluje jeho význam. Dle Estala byl pojem *corona* v různých obměnách užíván v listinách především pro vyjádření územní jednoty všech zemí, jež byly ovládány aragonským králem. Naproti tomu José Abadía vidí abstraktnost jednotícího pojmu *corona* spíše v rovině mocenské, což dává do spojitosti s korunou, jako klenotem, z něhož podle něho právě moc panovníka vychází.¹⁰¹ Sám ovšem s podrobnějším průzkumem pramenů nepřichází a vychází pouze ze stejných listin jako Estal. Oba tedy z totožného pramenného materiálu došli k různým závěrům, proto jsem se rozhodla, že některé z listin, jež byly předmětem jejich zkoumání, také zahrnu do své práce.

Listiny, které jsem vybrala pro zkoumání řečené denominace, jsem rozdělila do tří skupin, a to podle povahy listin a období jejich datace. V této kapitole budu uvádět nejcharakterističtější místa z listin, v nichž se pojem *corona* objevuje a následně se pokusím právě z povahy pramenů a ze souvislosti, v níž se mnou hledaný pojem v listinách nalézá, vyvodit jeho smysl.

---

¹⁰¹ LALINDE ABADÍA, Jesus, *El significado de Corona de Aragón (contrarréplica)*, Medievalia 11, 1994, s. 39.

Termín *corona* se v listinách počíná objevovat v období vlády krále Jakuba II. Aragonského, kdy došlo k podstatnému rozšíření jeho říše. V roce 1285 Jakub II. jako aragonský král znovu dobyl Mallorcu, kterou sice vrátil svému strýci Jakubovi II. Mallorskému zpět, ale již jen jako léno aragonského krále. Ve svůj prospěch obrátil nakonec i spor s kastilským králem o území Království Murcie v roce 1296. Prvními územími, jež aragonský král v Murcii obsadil, byla města Orihuela, Guardamar a Alicante, která vzápětí připojil ke svému panství. Listiny, které se těchto událostí týkají, tvoří první skupinu rozebíraných pramenů. Všechny tři listiny jsou datovány v roce 1296, tedy v roce, kdy se zřejmě pojem *corona* objevil vůbec poprvé.¹⁰² Jedná se o inkorporační listiny, jimiž se daná území přivtěluje Koruně aragonské. Pojem *corona* se v textu listin objevuje pouze jednou, a to vždy v souvislosti, kdy král za sebe a své nástupce slibuje, že řečené město a hrad již od Koruny nikdy nebudou odděleny. Například v listině, jež inkorporuje město a hrad Orihuela se dočteme: „*conuenimus et bona fide promittimus per nos et omnes succesores nostros...quod nunquam casu aliquo separabimus Villam et Castrum de Oriola... permittemus a Corona Regni Aragonie et dominio nostro et Regni predicti*“. Dále už se termín *corona* v listině neuvádí a to ani v souvislosti s označením dědiců a následovníků Aragonského království („*heredes et succesores nostros in Regno Aragonie*“), jež jsou povinni výše řečené držet v platnosti, pod přísahou při Bohu a jeho čtyřech svatých evangeliích, na něž svou ruku panovník pokládá („*juramus per deum et eius sancta quatuor euangelia propriis manibus nostris corporaliter*“).¹⁰³

V listině týkající se města a hradu Alicante nalézáme totožnou formulaci („*quod nunquam casu aliquo vel ratione separabimus seu dividemus...a Corona Regni Aragonie et a dominio nostro*“),¹⁰⁴ již král opět slibuje neoddělitelnost města od Aragonské koruny. A konečně ve třetí listině taktéž čteme o slibu neoddělit město Guardamar od Koruny („*quod nunquam casu aliquo vel ratione separabimus seu dividemus predictum locum...a Corona Regni Aragonum et a dominio nostro*“).¹⁰⁵

---

¹⁰² ESTAL, Juan Manuel, *Antigüedad del concepto y denominación „Corona de Aragón“*, s. 133.

¹⁰³ ESTAL, Juan Manuel, *El reino de Murcia bajo Aragón*, Corpus documental I/1, s. 132-133.

¹⁰⁴ Colección de privilegios, escrituras y otros documentos, s. 49.

¹⁰⁵ ESTAL, Juan Manuel, *El reino de Murcia bajo Aragón*, Corpus documental I/1, s. 110.

Pojem *corona* je ve dvou případech následován spojením *et dominio nostro*, jednou se pak objevuje *et dominio nostro et regni predicti*. Myslí se tedy těmito pojmy jedna a táž věc, nebo se jedná o výrazy zastupující odlišné věci? Mohla by *Corona Regni Aragonie (Aragonum)* být synonymem pro *dominio nostro*? Je oběma pojmy zamýšlena sféra královny moci v abstraktním slova smyslu, nebo naopak královu moc zastupuje termín *dominio nostro* a *Corona Regni Aragonie (Aragonum)* je pak výrazem pro teritoriální rozsah území, jemuž aragonský král vládne a které převyšuje rozlohu Aragonského království? Domnívám se, že na tomto místě se jedná pouze o jakési vznešenější vyjádření téhož, co později znamená již o samotě stojící označení *Corona Regni Aragonie*. Dané území se tedy připojuje a podléhá králi, království a také koruně Království aragonského. Město se tedy stávalo nejen součástí území Koruny království aragonského, ale také spadalo pod moc aragonského krále. Formulace dle mého názoru již v tomto období zahrnovala jak panovnickou moc vůbec, tak i teritoriální celistvost tohoto středověkého státu.

Druhou skupinu sledovaných listin tvoří lenní listiny, jež pocházejí z první třetiny 14. století. Jako příklad, v jakých souvislostech se zde pojem *corona* objevuje, nám může posloužit listina, v níž aragonský král Alfons IV. uděluje svému druhorozenému synovi, z druhého sňatku s Leonorou Kastilskou, Ferdinandovi titul markýze Tortosy, a spolu s titulem mu potvrzuje držbu statků uvnitř říše. Nás budou opět nejvíce zajímat formulace, kde nalézáme pojem *corona*. V tomto případě se jedná o část, kde se říká, že zemře-li on (Ferdinand) nebo někdo z jeho nástupců bez legitimních mužských dědiců, má být vše výše řečené navraceno zpět jemu (aragonskému králi), jeho nástupcům a Koruně aragonské („*quod si uos uel uestri quandocunque, quod deus auertat, decederitis absque filio uel filijs masculis de legitimo matrimonio procreatis, Ciuitates, Castra et loca omnia supradicta, que vobis damus, ad nos uel succesores nostros et ad Coronam Aragonum deuoluantur ac etiam revertantur*“).¹⁰⁶ Oproti první skupině listin se zde setkáváme se spojením *Corona Aragonie (ad Coronam Aragonum)*. Tentokrát se objevuje vedle krále a jeho nástupců. Pokud bychom se zaměřili na vztah, jaký k sobě v listinách zaujímají, zdá se, jakoby se jednalo o dva panující subjekty lenního poměru či dvě složky jednoho panujícího subjektu.

---

¹⁰⁶ Colección de privilegios, escrituras y otros documentos, Fuentes históricas Aragonesas, Zaragoza 2012, s. 112-117.

Z lenních listin usuzují, že termín *corona* měl být abstraktní vyjádřením trvalého závazku vůči danému politicko-teritoriálnímu subjektu.

Nutno ovšem dodat, že v první třetině 14. století nalézáme taktéž lenní listiny, v nichž pojem *corona* vůbec nefiguruje. Zde se pak povětšinou dočteme, že odumřelé léno má připadnout zpět králi, jeho nástupcům a Království aragonskému, tedy „*ad nos uel succedores nostros et ad regnum Aragonie*“. Listiny, v níž by *Corona Aragonie* stála samostatně bez krále a jeho nástupců se v tomto období neobjevují, přesto ale můžeme konstatovat, že snad muselo dojít k nějaké změně, když se zdá, že označení „*rex, sui succedores et regno Aragonie*“ již není dostačující pro vyjádření onoho celku. Užití termínu *corona*, objevujícího se v lenních listech vedle slov král, jeho dědicové a nástupci, dle mého názoru naznačuje, že vazal již není vázán jednotlivému králi, tedy přímo ad personam, nýbrž Koruně aragonské, tedy instituci, jež směřuje výše, nad konkrétní osobu krále.

Dovolila bych si na tomto místě zmínit listinu, jež se nehodí zařadit ani do jedné ze zkoumaných skupin, neboť se v ní námi hledaný pojem *corona* neobjevuje ani jednou. Myslím si ale, že právě nepřítomnost termínu v listině takovéto povahy nám může i o samotném pojmu, jeho významu a rozšíření leccos vypovědět. Jak již bylo řečeno výše, území říše se za vlády Jakuba II. značně rozšířilo. Roku 1319 vydal král Jakub II. listinu, jíž chtěl zřejmě upevnit svazek těchto jednotlivých území.

Velmi zajímavá je již arenga této listiny, ve které čteme: „*podle svědectví pravdy obsažené v evangeliu, každé království, které je rozdělené zpustne* ¹⁰⁷ *a každé království musí být jednotné a nerozdělené, aby moc mnohých, sjednocena mocnější a silnější byla k zachování spravedlnosti, bez níž každá země hyne a s ní i její obyvatelé.*“ V dispozici listiny se již konkrétně praví „*rozhodujeme pořízením této listiny, která bude trvat na věky a s neporušenou pevností, při jasném vědomí a ze svobodné vůle stanovujeme, rozhodujeme a posvěcujeme, aby řečená království naše Aragonské a Valencijské a hrabství Barcelonské zůstaly spolu s přímou vládou a s právy, která nám náleží nebo mohou v budoucnu náležet nad Královstvím mallorským a přilehlými ostrovy, v hrabství Rousillon a Cerdaña...ať jsou a zůstanou navždy spojené pod jedním jediným a týmž*

---

¹⁰⁷ *Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur*, viz. Matouš 12,25 :*Ježíš ale znal jejich myšlenky a řekl jim: „ Každé království rozdělené samo proti sobě zpustne a žádné město nebo dům rozdělený proti sobě neobstojí“*, také Lukáš 11, 17: *Protože znal jejich myšlenky, řekl jim: „ Každé království vnitřně rozdělené pustne a dům za domem padá...“*.

*pánem a panstvím...*¹⁰⁸ Slíbit, že bude ctít výše řečené a že nikdy jednotlivá území nebudou jedno od druhého oddělena, musí každý dědic a nástupce ještě dříve, než přijme hold od svých poddaných.

Mohli bychom tedy zjednodušeně říci, že se jedná o listinu, jež stvrzuje pevnost jednoty všech zemí, které jsou součástí panství aragonského krále, tedy které jsou součástí Koruny aragonské. Tento pojem se zde ale neobjevuje, ačkoliv se zdá, že jeho užití právě v této listině by bylo vhodné. Důležitost této listiny potvrzují i osoby, jež se objevují ve svědečné řadě. Mezi mnohými zde nalezneme Jakubova syna Jana, který byl zároveň arcibiskupem v Toledu či tarragonského biskupa Berengaria. Proč se tedy pojem v tak, chtělo by se říci, zásadní listině neobjevuje? Mohlo by nevyužití pojmu *corona* dokládat, že už v této době ztrácel na významu a smyslu, nebo je jeho absence jen poukázáním na nevyjasněnost obsahu termínu *corona*? Musím konstatovat, že jednoznačný důvod neužití pojmu *corona* v této listině určit nemůžeme. Domnívám se ovšem, že se stále jedná o období, kdy ještě tento pojem nebyl příliš rozšířený a že snad panovala určitá nejistota nad jeho významem. To vidím jako možný důvod, proč se v listině, jež se vyznačuje vysokou mírou vznešenosti a důležitosti, neobjevuje.

Třetí a poslední skupinou listin jsou listiny pocházející z let 1356-1366. Sledujeme-li námi hledaný výraz v listinách z tohoto o něco novějšího období, nalézáme ho tentokrát pouze v jediné podobě, a to jak v listinách lenních, tak v listinách inkorporačních. Jako příklad, v jakých souvislostech a v jaké formě se zde pojem *corona* objevuje, nám může posloužit listina z roku 1356. V této listině se znovu setkáváme nejen s námi zkoumaným pojmem, ale taktéž s městem Alicante, o jehož inkorporaci pojednává již listina z první skupiny. Roku 1356 se rozhořel spor aragonského krále Petra IV. s kastilským králem Petrem I. Nevlastní bratr kastilského krále, Jindřich Trastámara, pozdější král Jindřich II., si činil nároky na kastilský trůn a svého spojence našel právě v aragonském králi. Petr I. obsadil město Alicante, ležící na hranici těchto dvou zemí se tak na čas ocitlo, jako již jednou v minulosti, v kastilských rukou. Když se aragonskému králi

---

¹⁰⁸ *Per presentis provisionis nostre paginam perpetuo et inviolabili robore duraturam ex certa scientia et spontanea voluntate statuimus ordinamus atque sancimus quod predicta regna nostra Aragonis et Valentie ac comitatus Barchinone cum directo dominio at aliis quibuscumque universis juribus que ad nos spectant vel possunt ulterius spectare in regno Majorice et insulis ei adjacentibus et in comitatibus Rossilionis, Ceritanie...sint et maneant perpetuo unita et unum ac sub uno solo eodemque dominio atque dominio perseverent*, ESTAL, Juan Manuel del, *Antigüedad del concepto y denominación „Corona de Aragón“*, anexo documental s. 150.

podánilo město získat zpět, vydal právě tuto listinu, již konfirmoval městu všechna jeho starobylá privilegia a práva. V listině se dočteme, že město Alicante se přivtěluje Koruně („*incorporamus Regie Corone Aragonum*“), od ní nesmí být nikdy odděleno („*quod nunquam aliquo caso...separabimus a Corona Regia Aragonum*“) a kdokoliv kdy bude králem aragonským, valencijským, mallorským a hrabětem barcelonským bude také pánem tohoto města („*quicumque sit Rex Aragonum, Valencie et Majoricarum ac Comes Barchinone sit dominus ville Alicantis*“).¹⁰⁹ Tato listina nás tudíž informuje nejen o přivtělení města Alicante Koruně, ale dozvídáme se také, jaká území jsou její součástí a spadají tudíž pod panství aragonského krále. Pojem *corona* zde nacházíme ve spojení *Corona Regia Aragonum*, došlo tedy opět ke změně. V dalších inkorporačních listinách z tohoto období pak nalézáme pouze toto spojení. Stejně tak se v listinách lenních setkáváme pouze s tímto označením. Například v listině, tentokrát z roku 1364, již se po smrti infanta Ferdinanda město Orihuela navrácí zpět do rukou aragonského krále, se dočteme, že má být navraceno zpět *corone regie Aragonum*.¹¹⁰ Pojem *corona* zde stojí již samostatně. V inkorporačních listinách z tohoto období už se neobjevuje vedle pojmů *regnum* či *dominio nostro*. Zdá se tedy, že v polovině 14. století již mohlo dojít k ustálení pojmu, jeho užití i významu. Domnívám se, že v tomto posledním sledovaném období termín *corona* nezahrnoval jen panování, ať už v rozsahu mocenském či územním, ale že jeho význam směřoval výše, k pojmu vyjadřujícímu abstraktně existující stát, který trvá bez ohledu na jednotlivé vládce a dynastie. Termín *corona* se tedy ustálil jako pojem označující neosobní státoprávní instituci, která existuje vedle krále a nezávisle na jeho osobě.

Z výše uvedených příkladů výskytu a proměn, jimiž pojem během první poloviny 14. století procházel, můžeme shrnout několik poznatků. Podíváme-li se na spojení, v nichž se pojem *corona* vyskytuje, nalézáme ho pak v listinách lenních vedle krále a jeho dědiců, jako panující subjekt lenního poměru, vrchního lenního pána, jemuž se skládá přísaha. Inkorporačními listinami se pak nová území koruně přivtělují a králové slibují je od koruny neodcizovati. Výraz *corona* se poprvé vyskytuje právě v listinách inkorporačních, a to v období, kdy územní základ říše připojováním nových zemí a statků nabývá na rozsahu. Výraz se počíná objevovat v listinách na místech, kde jsme dříve mohli nalézt pojem

---

¹⁰⁹ Collecció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó, Valencia 2013, s. 136.

¹¹⁰ ESTAL, Juan Manuel, *Antigüedad del concepto y denominación „Corona de Aragón“*, s. 158.

regnum, s jehož významem se dle mého názoru pojem *corona* do jisté míry kryje. Zpočátku se tyto dva pojmy vyskytují v listinách vedle sebe, až pojem *regnum* mizí a je zcela nahrazen právě termínem *corona*.

Zajímavé jsou taktéž proměny spojení, v nichž se pojem *corona* vyskytuje, kdy v prvních inkorporačních listinách nalézáme označení *Corona Regni Aragonie*, později se pak objevuje ve spojení *Corona Aragonie*, až se ustálí na pojmu *Corona Regia Aragonum*, jež se objevuje po zbytek 14. století.

3.3 Společné rysy

Pokusíme-li se o srovnání listin z českého a aragonského prostředí, nalezneme množství společných znaků. Nejen, že v obou zemích se pojem *corona* poprvé objevuje v období, kdy dochází k rozsáhlejší teritoriální expanzi a v obou případech se jedná o listiny inkorporační, ale mnohé shodné znaky bychom mohli nalézt přímo v listinách, a to ve způsobu užití tohoto pojmu, jeho vývoji a domnívám se, že taktéž v jeho významu.

Pro bližší prozkoumání podobností užívání pojmu *corona* v aragonských inkorporačních listinách s českým prostředím nám může pomoci listina pro slezská knížectví, Budyšínsko a Zhořeletsko. Tato inkorporace byla jednou ze 14 listin, jež jsou datovány 7. dubna 1348. Jednalo se ve své podstatě o listinu, jež měla být slavnostním potvrzením stavu, k němuž lucemburská říše dospěla za doby vlády krále Jana Lucemburského. Námi hledaný pojem *corona* zde nalezneme například ve formulaci, která připomíná přísahy slezských a opolských knížectví, jež učinily nejprve Janu Lucemburskému a později i Karlovi („...*dicti duces suo, heredum et successorum suorum nomine atque vice principatus, terras ac dominia sua a clare memorie illustri Johanne condam Boemie rege...et demum a nostra celsitudine, dicto nostro genitore defuncto, et a corona regni Boemie in pheudum...*“). Řečení vévodové tedy přijímali svá knížectví, země a panství jako léno nejprve od Jana a později pak od samotného Karla a Koruny království českého a také Karlovi, Janovi, dokud žil, a Koruně království českého skládali pak tito osobně slavnostní sliby poslušnosti a věrnosti („...*debita susceperunt nobisque ac dicto genitori nostro, dum viveret, tamquam Boemie regibus et corone Boemie presterunt solempniter obedience, ...et fidelitatis debite corporalia iuramenta*“). A konečně pak termín *corona* nalézáme také v inkorporační formulí, již se tito se svými zeměmi koruně

přivtělují („*regno et coronae regni Boemie praefati in perpetuum adiungimus, incorporamus*“).¹¹¹

Prvním společným znakem, který nacházíme, je postavení termínu *corona* vedle výrazu *regnum*. Výraz *regnum* se zde, stejně jako v listinách aragonských králů, objevuje vedle výrazu *corona* několikrát. A ptali-li bychom se po vztahu těchto dvou pojmů, domnívám se, že můžeme uvést, co již svrchu bylo řečeno o jejich vztahu v listinách aragonských. Tedy, že pojem *corona* se s výrazem *regnum* sice do jisté míry kryje, či z něho vychází, ale spojením mocenské a teritoriální složky stojí výše. Dané území se tedy připojuje a podléhá králi, království a také koruně Království českého. Dle mého názoru tato formulace v obou studovaných prostorech zahrnovala jak panovnickou moc vůbec, tak i teritoriální celistvost tohoto středověkého státu.

Stejně můžeme vyložit obsah těchto pojmů z textu inkorporace pro Horní Falc, již byly Koruně přivtěleny české državy v Horní Falci, datované 5. dubna 1355. Tato listina byla vyhotovena ve dvou zněních, latinském a německém, obě byla opatřena zlatou pečeti. V latinském vyhotovení se můžeme dočíst, že císař Karel zboží, které „*in Alemania nostra solitudine regnum predictum Bohemie tenet et possidet*“ přivtěluje Království českému a jeho koruně „*prefato regno nostro Bohemie et ipsius regni felici corone*“ a opět zde nalezneme *regnum* a *corona* stojící vedle sebe.¹¹²

Jak v českém, tak v aragonském případě se pojem *corona* nejdříve objevuje v těch listinách, jež se vztahují k územnímu základu říše, a to i v několika modifikacích. Mluví se zde o „*corona regni Bohemiae*“, ale objevuje se i „*regnum et corona Bohemiae*“ či „*regnum Bohemiae seu corona regni eiusdem*“. V aragonských listinách jsou to pak spojení „*Corona Regni Aragonie et dominio nostro et Regni predicti*“, „*Corona Aragonie*“ či „*Corona Regia Aragonum*“. Shodné je rovněž samotné umístění těchto označení. Výrazy se v listinách vyskytují na stejném místě, kde se dříve objevovalo označení *regnum*, později se pak objevují tyto výrazy vedle sebe, až nakonec nalézáme pojem *corona* stojící samostatně.

Mnoho společných rysů vykazují také listiny lenní. Příkladem z české provenience nám může být listina z roku 1329, již mazovský kníže Václav odevzdává svou zemi

---

¹¹¹ Archivum Coronae regni Bohemiae II, s. 63.

¹¹² Regesta Bohemiae et Moraviae VI/1, s. 3.

i panství Janovi Lucemburském a zpět je od něj jako léno přijímá. Léno se nejprve přijímá od krále, jeho dědiců a nástupců králů českých („*ab ipsis rege, heredibus et successoribus suis, B. regibus*“) a rovněž na ně také spadá („*ad ipsos regem heredes et successores suos*“).¹¹³ Mezitím se vedle krále a jeho dědiců začíná objevovat také výraz *regnum Bohemiae*, odumřelé léno má pak spadnout na krále a království, nebo jak se již někde vyskytuje přímo na království samo („*ad regnum Boemiae*“).¹¹⁴ Výraz *corona* se počíná objevovat v listinách taktéž na místech, kde jsme dříve mohli nalézt pojem *regnum*. Zpočátku se tyto dva pojmy vyskytují v listinách vedle sebe, až pojem *regnum* mizí a je nahrazen právě termínem *corona*.

V listinách aragonských králů pak sledujeme vývoj téměř totožný. Zde se povětšinou dočteme, že odumřelé léno má nejprve připadnout zpět králi, jeho nástupcům a Království aragonskému („*ad nos uel succesores nostros et ad regnum Aragonie*“). Stejně jako v listinách českých se výraz *corona* začíná objevovat nejdříve vedle výrazu *regnum* a v novějších listinách lenních pak odumřelé léno spadá již pouze na korunu. A tak se v listině z roku 1364 město Orihuela navrácí zpět *corone regie Aragonum*.

Domnívám se, že v obou případech termín *corona* vznikl abstrakcí a postupem času v sobě zahrnoval nejen složku mocenskou a teritoriální, ale byl také výrazem pro středověký stát jako pro instituci. Koruna jako instituce pak měla být věčná, stála výše, nad panovníkem, jeho dědici, všemi nástupci a nad královstvím vůbec.

Vyvstává otázka, kde hledat důvody takové míry podobnosti. Domnívám se, že odpovědí nám může být pohled na mapu středověké Evropy a již výše zmíněný vliv výchovy Karla IV. na francouzském dvoře. Země Koruny aragonské měly ke Francii ještě blíže než České království. Ačkoliv tato dvě území dělil široký pás Pyrenejí, nesmíme zapomínat, že mnohá území, jež byla součástí Aragonské koruny, se nacházela na území dnešní Francie.¹¹⁵ Především pak musíme zmínit Montpellier, jež sice bylo do roku 1349 součástí Mallorského království, ovšem pod svrchovaností francouzského krále. O tom, že mezi těmito zeměmi muselo docházet k čilým kontaktům, nemůže být tedy pochyb.

---

¹¹³ Codex iuris Bohemici, II/1, s. 86-7.

¹¹⁴ *Tamtéž*, s 95.

¹¹⁵ Pyrenejským mírem z roku 1659 bylo hrabství Cerdaña rozděleno mezi území francouzské a španělské. Hrabství Rousillon se pak stalo zcela francouzským územím.

4 Závěr

Pojem *corona* se vyskytoval v názvu několika evropských středověkých států. Cílem této práce bylo provést komparaci užití a obsahu tohoto termínu v prostředí Českého a Aragonského království ve 13. a 14. století. Při studiu tohoto pojmu jsem vycházela z diplomatických pramenů, respektive z královských listin. Uváděla jsem nejcharakterističtější, případně nejzajímavější, místa z listin aragonských panovníků a snažila se vyvodit především smysl a obsah tohoto termínu, ale také zachytit jeho vývoj, a to zejména v období 14. století, kdy se výraz *corona* začal užívat v písemnostech českého lucemburského dvora. Výsledky studia aragonských pramenů jsem pak porovnávala s vývojem a obsahem tohoto termínu v listinách české provenience.

Množství společných rysů, jež z komparace vyplynulo, bylo překvapivým zjištěním. V obou případech se termín objevuje v období, kdy dochází k významnějšímu rozšíření území. Stejně tak se poprvé označení *corona* objevuje v listinách, jež se právě o přivtělení nějakého území zmiňují. Velmi zajímavým pak shledávám téměř totožný vývoj postavení termínu *corona* v listinách inkorporačních, v nichž se nejprve objevuje spolu s termínem *regnum* a později pak už stojí samostatně. V listinách lenních stojí pojem *corona* vedle krále a jeho dědicům jako abstraktní vyjádření trvalého závazku vůči danému politicko-teritoriálnímu subjektu.

zatímco odumřelé léno má spadnout na krále a království či pouze na království nebo, jak se píše v novějších listinách, přímo na Korunu.

Snad se mi podařilo alespoň v obrysech nalézt odpovědi na otázku po podobnost smyslu výrazu *corona* v českém a aragonském či alespoň vyložit možný obsah studovaného termínu *corona* v listinách aragonských králů.

5 Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archivum Coronae regni Bohemiae II (1346-1355) Ed. Václav HRUBÝ, Prae 1928.

Codex iuris Bohemici, II/1, 2, Ed. Hermenegildus Jireček, Prae 1896, 1870.

Collecció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó, Valencia 2013.

Collección de privilegios, escrituras y otros documentos, Fuentes históricas Aragonesas, Zaragoza 2012.

ESTAL Juan Manuel, *El reino de Murcia bajo Aragón*, Corpus documental I/1, Alicante 1985.

Regesta Bohemiae et Moraviae VI/1, Ed. Bedřich MENDL, Prae 1928.

Literatura

ABULAFIA, David, *A mediterranean emporium, The Catalan kingdom of Majorca*, Cambridge 1994.

ANTONÍN, Robert, *Moc posledních Přemyslovců v piastovském Polsku na přelomu 13. a 14. století*, in: Od knížat ke králům, Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, Doležalová Eva- Šimůnek Robert (edd.), Praha 2007.

ANTONÍN, Robert, *Zahraniční politika krále Václava II. V letech 1283-1300*, Brno 2009.

BASTARDAS, Joan, *Usatges de Barcelona. El codi a Milan segle XII.*, Barcelona 1984.

BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, Oxford 1986.

BOBKOVÁ, Lenka, BŘEZINA Luděk, ZDICHYNEC Jan, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.

BOBKOVÁ, Lenka, *Poměr korunních zemí k českému království ve světle ustanovení Karla IV*, in: Právně historické studie 34, 1997.

BOBKOVÁ, Lenka, *Ustavení Koruny království českého*, Praha 2006.

BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. IV a, Praha-Litomyšl 2003.

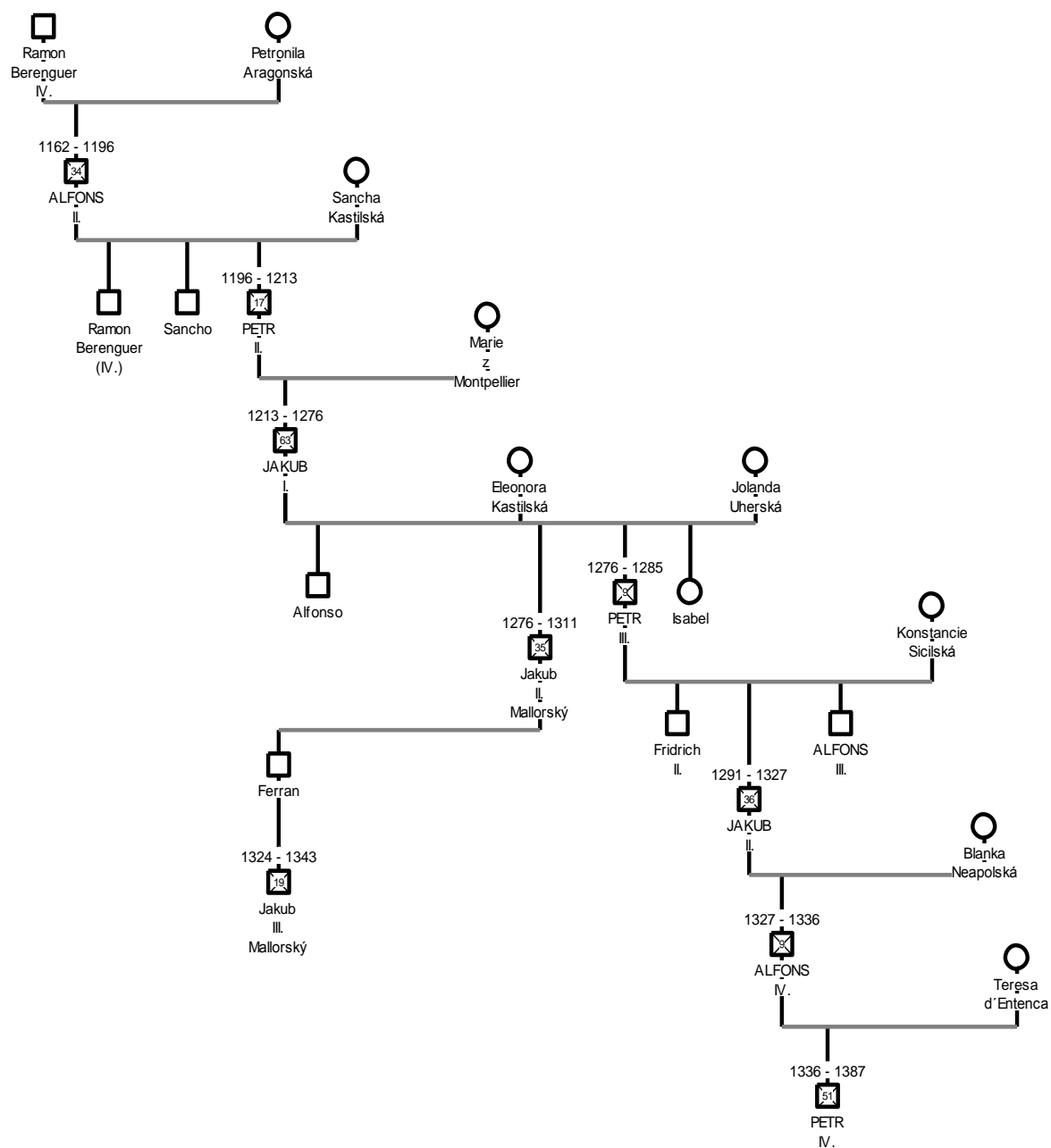
BOFARULL Y BROCA, Antonio, *La Confederación Catalano- Aragonesa, realizada en el periodo más notable del gobierno soberano del conde de Barcelona, Ramón Berenguer IV.: estudio histórico*, Barcelona 1872.

CARTIER, Jean Pierre, *Válka proti Albigenským*, Praha 1979.

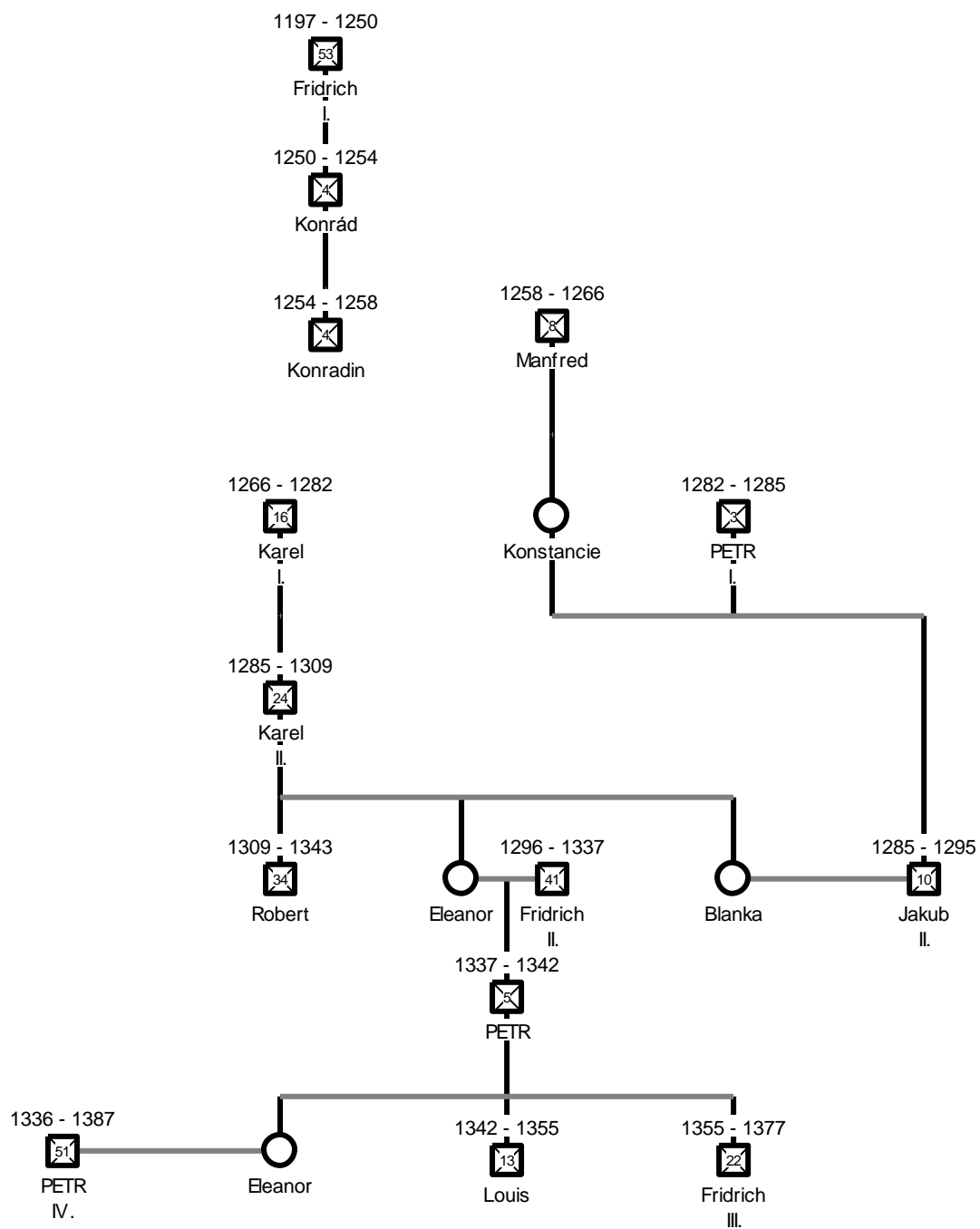
- ESTAL, Juan Manuel del, *Antigüedad del concepto y denominación „Corona de Aragón“*, *Medievalia* 10, 1992, s. 133-168.
- ESTAL, Juan Manuel, *El reino de Murcia bajo Aragón*, 1985.
- FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana, *The Virtual Region of the Conglomerate State and Its Communitas. The Discourse of Cohesion of the Land Communities in the Historiography of the 14th Century, Especially in the Chronicle of Zbraslav*, in: *Ducatus – Marchionatus – Regio – sborník o regionech zemí Koruny české (Terra – Ducatus – Marchionatus – Regio. Die Bildung und Entwicklung der Regionen im Rahmen der Krone des Königsreichs Böhmen*, Praha 2012.
- FLIEDER, Robert, *Corona regni Bohemiae*, in: *Sborník věd právních a státních*, IX, 1908, s. 119-149.
- HLOBIL, Ivo, *České královské korunovační klenoty*, Správa Pražského hradu, Praha 2010.
- CHAYTOR, Henry John, *A history of Aragon and Catalonia*, London 1933, s. 58.
- KARPAT, Jozef, *K dějinám pojmu corona regni v Francúzsku a Anglicku*, in: *Miscellanea historico-juridica*, *Sborník k oslavě šedesátin Dr. Kaprase*, ed. Vaněček V., Praha 1940, s. 91-141.
- KAVKA, František, *Böhmen, Mähren, Schlesien*, in: *Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen*, 1978.
- KUTHAN, Jiří, Šmied Miroslav, *Korunovační řád českých králů*, Praha 2009.
- LALINDE, ABADÍA, Jesus, *El significado de Corona de Aragón (contrarréplica)*, *Medievalia* 11, 1994, s. 33-40.
- MATTHEW, Donald, *The Norman kingdom of Sicily*, Cambridge University Press, 1992.
- NODL, Martin, *Rituál rozvodu*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku*, *Problémy, názory, otázky. Sborník příspěvků z konference konané dne 18. října 2005 v Brně*, Brno 2006, s. 114-134.
- PROCHNO, Joachim: *Terra Bohemiae, regnum Bohemiae, Corona Bohemiae*. In: *Corona regni. Studien über die Krone als Symbol des Staates im späteren Mittelalters*. Ed. M. Hellmann. Wege der Forschung 3. Darmstadt 1961, s. 198-224.
- RUNCIMAN, Steven, *The Sicilian vespers*, Cambridge 1958.
- SARASA SÁNCHEZ, Esteban, *La Corona de Aragón en la Edad Media*, Zaragoza 2001.
- SEIBT, Ferdinand, *Karel IV. Císař v Evropě (1346 - 1378)*, Praha 1999.
- SESMA MUÑOZ, José Ángel, *La Corona de Aragón*, Zaragoza, 2000.

- Slezsko v dějinách českého státu*. I., od pravěku do roku 1490, autorský kolektiv Robert Antonín, Martin Čapský, Vratislav Janák, Pavel Kouřil, Dalibor Prix; pod vedením Zdeňka Jiráska, Praha, 2012.
- SPĚVÁČEK, Jiří, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346*, Praha 1994.
- SPĚVÁČEK, Jiří, *Rozmach české státnosti za vlády Lucemburků v souvislostech evropské politiky*, Praha 1987.
- STLOUKAL, Karel, Královna Rejčka, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, Stloukl Karel (ed.), Praha 1940.
- SWIFT, Darwin, *The life and times of James the first, the Conqueror, King of Aragon, Valencia and Majorca, Count of Barcelona and Urgell, Lord of Montpellier*, Oxford 1894.
- ŠUSTA, Josef, *Za císařskou korunou*, Praha 1948.
- UBIETO ARTETA, Antonio, *Creación y desarrollo de la Corona de Aragón*, Zaragoza 1987.
- UTRILLA, Juan, *Aragón, De reino a Corona*, Zaragoza 1991.
- VANÍČEK, Vratislav, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. III, 1250-1310, Praha-Litomyšl 2002.
- VEBER, Václav, *Dějiny Rakouska*, Praha 2009.
- WIHODA, Martin, *Zlatá bula sicilská*, Praha 2005.
- WOJTUCKA, Jana, *Začlenění Hlohovska do Koruny české a jeho vývoj v letech 1331-1384*, in: *Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku (=Korunní země v dějinách českého státu I)*, ed. Lenka Bobková, Praha 2003, s. 96- 160
- ŽEMLIČKA, Josef, *Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti*, Praha 2002.

6 Přílohy

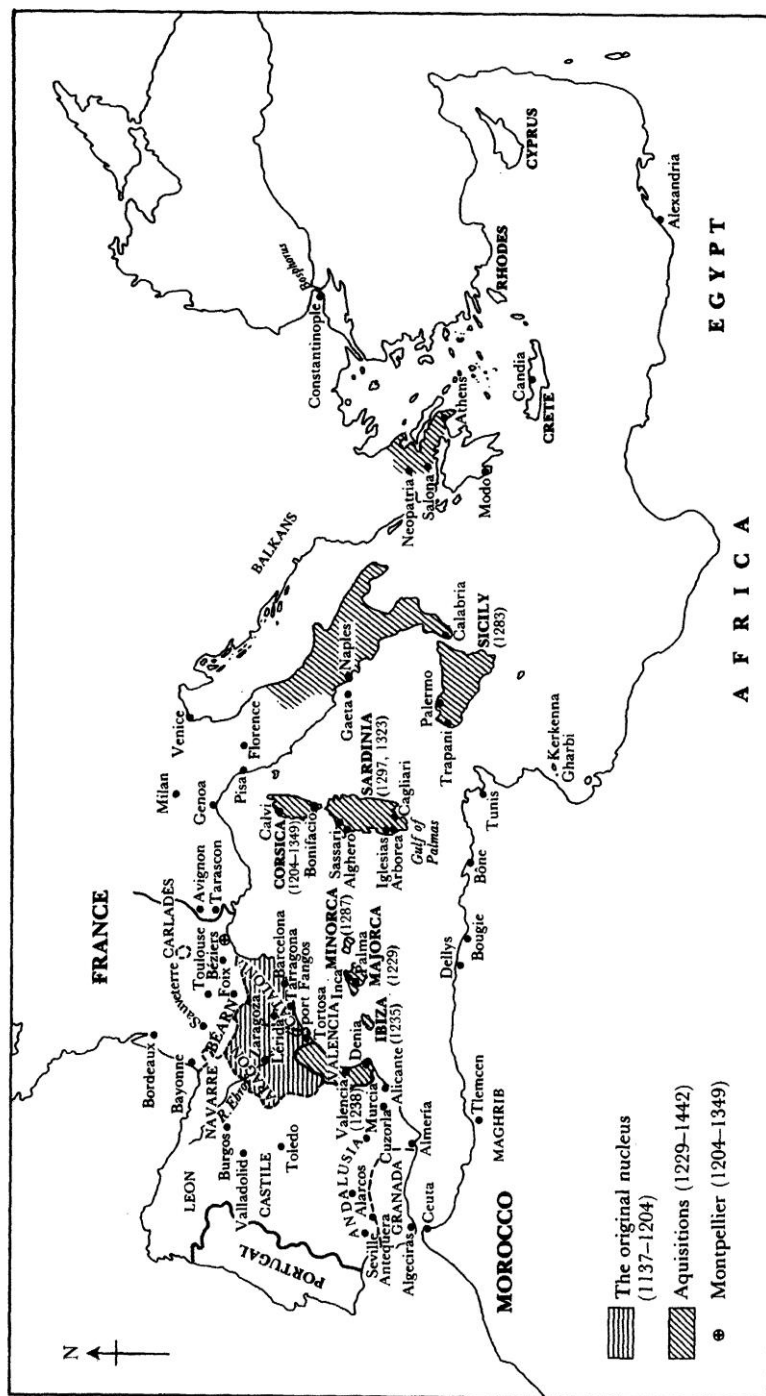

Rodokmen aragonských králů (uvedené roky jsou období jejich panování).

Rodokmen panovníků Sicilského království.

vii. The Mediterranean Crown of Aragon (1137-1479)

Země koruny aragonské v letech 1137-1479.

(BISSON, Thomas, *The medieval Crown of Aragon*, s. 91)